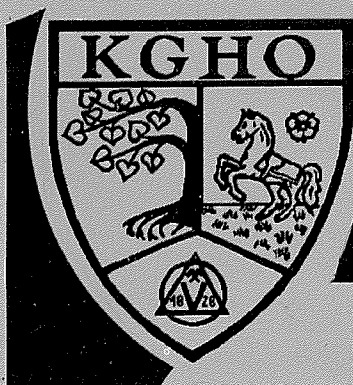
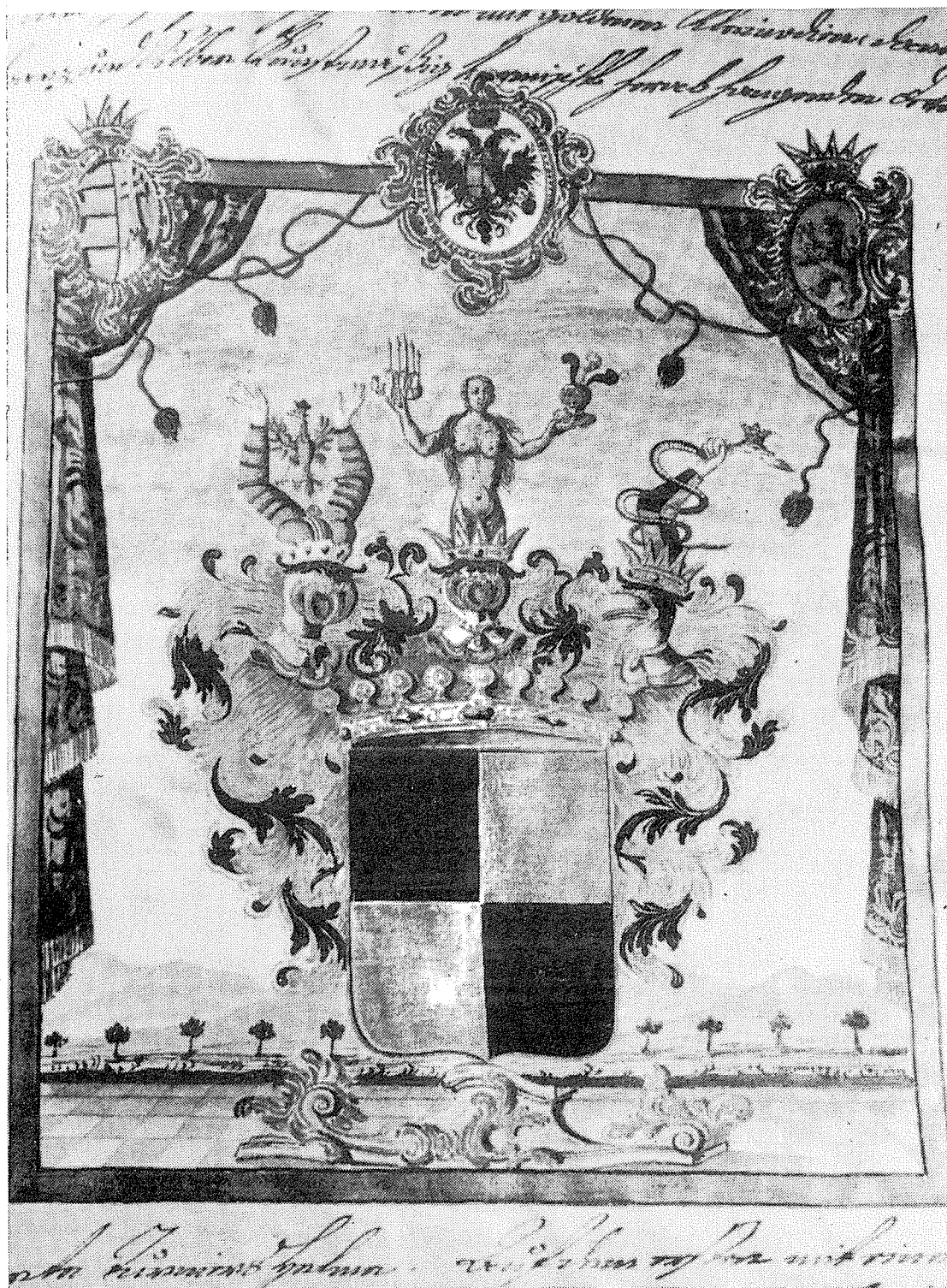

ZPRAVODAJ

Klub genealogů a heraldiků Ostrava Dům kultury Vítkovice

číslo

37 - 38

Obsah

Zdeněk Kristen: Heraldické dílo Vojtěcha ryt. Krále z Dobré Vody

Miroslav Pavlů: Náhrobníky hrabat Troyerů a druhotně použitá renesanční pamětní deska v Horní Moštěnici

Václav Elznic: Stupně krevního příbuzenství a dědictví našich předků

Leo Bača: Dokumentování příjezdu českých imigrantů do Ameriky

Z heraldikova zápisníku - Miroslav Pavlů: Ještě k berchtoldovské pamětní desce v Uherčicích

Heraldika na stránkách vlastivědných časopisů

Do vaší knihovny

Z činnosti klubu

Příloha - Jiří Hanáček: Vešli do historie

Adresy autorů:

Miroslav Pavlů, Polní 4574/47, 760 05 Zlín 5

Dr. Ing. Václav Elznic, Na Květnici 25, 140 00 Praha 4 - Nusle

Leo Baca, 1707 Woodcreek, Richardson, Texas 75081, USA

Na titulní straně: Erb Antonína Oktaviána hr. Collalta z r. 1781 (foto M. Pavlů)

Na zadní straně: „Strom krevnosti aneb přirozeného přátelství krevního 1571“ (k článku V. Elznice)

ZPRAVODAJ - vydává Klub genealogů a heraldiků Ostrava. Řídí PhDr. Karel Müller s redakční radou. Odpovědný redaktor Vladimír Markl. Grafická úprava. Veškeré články, drobné příspěvky a jinou korespondenci zasílejte laskavě na adresu: KGHO, pošt. schr. 217, 729 17 Ostrava 1. Uzávěrka č. 37 - 38 byla 31. 12. 1989.

Zdeněk Kristen

Heraldické dílo Vojtěcha ryt. Krále z Dobré Vody

Úvodem:

145. výročí narození Vojtěcha Krále je vhodným impulsem ke vzpomínce na osobu a dílo tohoto nestora české heraldiky a sfragistiky. Rozhodli jsme se tak učinit poněkud netradičním způsobem a i když existují práce novější (naposledy J. Honc, Falešný rytíř, heraldik a sfragistik Vojtěch Král, Sborník příspěvků z II. setkání genealogů a heraldiků, Ostrava 1984, s. 17-21), otiskujeme sice starší, avšak dosud nepublikovanou stať dr. Zdeňka Kristena. Pozdější profesor pomocných věd historických na olomoucké univerzitě, zemřelý v roce 1967, ji napsal ještě jako zaměstnanec Archivu země České v roce 1944 pro Erbovní knížku, kterou na tento rok připravoval dr. Bohumír Lifka (podle osobních Kristenových poznámek ji odevzdal v březnu 1944; k obsahu EK viz B. Lifka, Co bylo obsahem osmého ročníku Erbovní knížky 1944, Heraldika 3, 1970, č. 3, s. 29-30). Vydání však bylo protektorátními úřady zmařeno a příspěvek zůstal v rukopise. Jeho strojopisná kopie, jíž jsme pro otištění se souhlasem autorovy manželky využili, je nyní uložena v Kristenově písemné pozůstalosti v Archivu Univerzity Palackého v Olomouci (kart. 16, inv. č. 125).

-km-

Sté výročí narození Vojtěcha rytíře Krále z Dobré Vody, připadající na letošní rok - narodil se 20. dubna 1844 ve Wichstadtl (Mladkově) u Žamberka, kde jeho otec, celní úředník, tehdy působil - je vhodným podnětem, abychom, byť jen ve stručné vzpomínce, znovu kriticky přehlédlí jeho dílo na poli české heraldiky¹⁾.

Přitom ovšem třeba mít především na paměti, že Král byl v tomto oboru samoukem. Byla to, jak sám vyznává, pouhá osobní záliba, která jej - potomka staročeské rodiny vladyské, který po středoškolských studiích na pražské reálce a dvanáctileté službě vojenské, za níž se zúčastnil r. 1864 války proti Dánsku a r. 1866 proti Prusku, kdy byl i zraněn, byl zprvu účetním společnosti linecko-budějovické dráhy, poté od r. 1876 cejchmistrem a posléze vstoupiv dne 18. září 1878 do služeb zemského výboru českého, kancelářským úředníkem a od r. 1893 oficiálně v technickém oddělení pro vodní stavby - přivedla k sbírání a studiu starých znaků. Nedostatek odborné průpravy nahrazoval pilným a soustavným studiem heraldické literatury jak české (do té doby ovšem velmi chudé), tak i cizojazyčné, zejména německé. Dlouholetou vytrvalou prací v archivech, knihovnách a museích osvojil si obsáhlé praktické vědomosti heraldické, sfragistické a genealogické a

shromáždil bohaté sbírky kreslených znaků i odlitků pečeti starých českých rodů šlechtických.

Byl to August Sedláček, který přivedl Krále k tomu, aby své znalosti a schopnosti postavil do služeb veřejnosti k obecnému užitku. Poznáv a správně oceniv jeho veliké nadání kreslířské a vrozený smysl pro „pravé postižení ušlechtilého slohu heraldického“, užil jeho spolupráce jako ilustrátora při svém monumentálním díle „Hrady, zámky a tvrze království Českého“. Kromě různých ilustrací textových, vymykajících se náměty z rámce naší úvahy (proto je i jiné práce Královy toho druhu přejdeme mlčením), uveřejnil tu Král jak v textu, tak zejména na zvláštních znakových přílohách veliký počet erbů a starších pečeti české šlechty. Kdežto však nákresy starých pečeti nevystihují svých předloh, postrádající jejich starobylého rázu a idealisující namnoze ve svém provedení slohové tvary pečetních obrazců, kresby znaků jsou slohově i heraldicky správné a vyznačují se ladnou půvabností. Takto osvědčené Královy kreslířské dovednosti heraldické užilo pak i vydavatelstvo Ottova Slovníku naučného, svěřivši mu kresby vyobrazení znaků rodových i městských.

Nové pole působnosti otevřelo se Královi v rámci Společnosti přátel starožitností českých v Praze. V jejím časopise zahájil především svou vlastní činnost publikační, když po jeho návrhu a jeho práci počala tu vycházeti, počínajíc II. ročníkem r. 1894, zvláštní příloha „Znaky rodů českých“ a „Znaky českých měst“, v níž až do r. 1899, kdy se přestal jejího vydávání účastniti, uveřejnil celkem 56 znaků šlechtických s příslušnými popisy a stručnými daty rodopisnými, nedosahujícími však žádoucí vědecké úrovně, a na 30 znaků městských, doprovázených rovněž popisem a krátkým výkladem. Současně otiskoval Král v III. až VII. ročníku (1895 - 1899) Časopisu pojednání „O středověkých pečetech“, v němž po heslovitém a povšechném úvodě o významu pečeti a sfragistice vůbec sleduje na pozadí politických dějin českou pečeť panovnickou od nejstarších dob až do Zikmunda Lucemburského. Nepodává tu však souvislého vyličení jejího vývoje, ba nevyčerpává ani zdaleka danou látku, nýbrž jsou to v podstatě jen stručné a nadto ne vždy výstižné popisy jednotlivých pečeti českých knížat, králů a královen, počínajíc Vladislavem I., pokud je při archivním výzkumu poznal. Svůj výklad doprovází více než 40 vyobrazení, která však jsou jen nedokonalou a někdy i vadnou reprodukcí popisovaných pečeti. Pojednání Královo není dokončeno: po pečeti panovnických, jež chtěl dovésti až do nastoupení Habsburků, měly podle ohlášeného rozvrhu následovati ještě pečeti šlechtické, duchovenské, městské a cechovní; nedošlo však již k tomu pro rozchod Králův se Společností, o jehož příčině se ještě zmíníme. - Sedmý ročník Časopisu (1899) přinesl jeho stať „O otiskování a odlívání pečeti“, kterou přetiskl pak i ve své Heraldice a v níž doporučuje, aby k odlévání pečeti bylo užíváno místo sádry zvláštní smíšeniny

fermeže s plavenou křídou, kteréžto látky sám při svých odlitcích používal. Posledním příspěvkem Královým v Časopise Společnosti přátel starožitností je článek „O vývoji znaku knížat ze Schwarzenberka“ (roč. VIII. 1900), sepsaný spolu s Th. Anthlem s použitím starší stati Bergerovy v *Archivalische Zeitschrift*.

Vedle činnosti publikační rozvinul Král z Dobré Vody ve Společnosti v rámci odboru heraldického, který byl při ní r. 1894 k jeho podnětu ustaven, též čilou činnost přednáškovou rázu popularisačního, v níž vedle různých témat heraldických, teoretických i praktických, zabýval se také některými otázkami sfragistickými, genealogickými, ba i numismatickými. Zvláštní pozornost věnoval heraldickému názvosloví, jež pro dosažení větší přesnosti upravoval nebo doplňoval novými, podle jiných jazyků vytvořenými výrazy, které se však neujaly. Většina Králových přednášek byla rzuvedením jednotlivých kapitol z připravované objemné knihy o heraldice, kterou se Společnost r. 1896 usnesla vydati svým nákladem. Později však - r. 1899 z důvodů jak finančních, tak zejména i věcných příslušné usnesení výboru bylo zrušeno a hotové již štočky, zakoupené původně od nakladatele Vilímka, byly prodány R. Storchovi v Karlíně, který pak Heraldiku r. 1900 skutečně vydal. A toto změnéné stanovisko v otázce vydání „Heraldiky“ podmínilo nepochybně zmínéný již pozchod Králův se Společností.

Králova „Heraldika. Souhrn pravidel, předpisův a zvyklostí znakových se zvláštním zřetelem ku zemím koruny České“ je vyvrcholením jeho vědecko-literární činnosti. Dílo nádherně vypravené a opatřené 800 vyobrazeními v textu a na 42 tabulkách, z nichž osm, podávajících ukázky ze starých knih erbovních, je provedeno v barvách, nezapře ovšem svého původce - nadšeného sice a pilného pracovníka, ale přece jen diletanta - samouka. Je to v podstatě kompilace, sestavená na podkladě cizí, zejména německé literatury, i když přihlíží v prvé řadě k poměrům českomoravským. Určena jsouc zejména pro začátečníky, jež chce „seznámiti s pravidly a tvary heraldickými“ a jimž má obrazovým doprovodem reprodukci „dobrých starých vzorů z doby rozkvětu heraldiky... poskytnouti, čeho potřebí jest k pravému porozumění věci a dalšímu vzdělání, jakož i vytříbení vkusu“, sleduje především cíle praktické: proto část popisná má v knize převahu nad ostatními výklady, které jsou většinou jen heslovité, bez hlubšího proniknutí látky. Je to příručka heraldického umění a praxe, nikoliv vědecké heraldiky. Nadto nutno jí užívat i s opatrností, neboť vedle převážnou sic většinou celkem spolehlivých údajů obsahuje i některé nesprávné popisy erbů, zavinéné buď vadnou nebo mylně vystiženou předlohou anebo - což horší jest - „lehkou krví“ (abych užil slov Sedláčkových²⁾) autorovou. Avšak i přes tyto výhrady Králova „Heraldika“ podržuje svou cenu nejen jakožto první souborné české dílo heraldické (které ovšem krátce nato bylo překonáno Kolář-

Sedláčkovou „Českomoravskou heraldikou“), nýbrž zejména podrobným heraldickým klíčem, sestaveným podle obrazců na štítě (str. 259-369), který dosud koná při určování erbů platné služby.

Celkem nepříznivé anebo při nejlepším jen zdrženlivé přijetí, jehož se „Heraldice“ v kritických posudcích dostalo - není jistě bez zajímavosti, že v Českém časopise historickém nebyla vůbec zaznamenána! - dotklo se Krále, který v ní mohl právem spatřovati své životní dílo, velmi těžce. Od té doby - nehledíme-li k seznamu českomoravské šlechty, vydanému r. 1904 nákladem Taussigovým o názvu „Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien“ a obsahujícímu, jak podtitul „Genealogisch-heraldisches Repertorium sämtlicher Standesergebnisse, Prädicate, Beförderungen, Incolats-Erteilungen, Wappen und Wappenverbesserungen des gesamten Adels der Böhmischen Krone“ blíže naznačuje, data čerpaná z listin a úředních knih o veškerých povýšeních do stavu šlechtického a o udělení, případně polepšení znaků, a který je v podstatě (jak v jedné části nákladu titulní list výslovně uvádí) přepracovaným, rozšířeným a přesnými citáty příslušných pramenů doplněným druhým vydáním stejnojmenného seznamu Schimonova z r. 1859 a dosud velmi cennou pomůckou genealogicko-heraldickou - Král se vlastně literárně a vědecky odmlčel. Nedošlo pak již ani k jeho účasti na připravovaném novém vydání Siebmacherova Wappenbuchu, pro něž převzal k doplnění a opravení Meravigliou-Crivellim zpracovaný svazek o české šlechtě³⁾. Věnoval se pak již jen své sběratelské a kreslířské zálibě - vypracoval např. ještě několik erbovních listů - pokud mu to chřadnoucí zdraví a nezadržitelně slábnoucí zrak dovoloval. Když pak usnesením zemského výboru z 8. května 1912 přeložen byl na vlastní žádost na odpočinek, odejel z Prahy k synovi do Vavřince u Mělníka, kde dne 6. července 1913 v ústraní a takřka osleplý zemřel.

Zbývá ještě zmíniti se o Králových sbírkách. O osudu jeho sbírky otisků a odlitků pečetí, která podle svědectví Sedláčkova⁴⁾ čítala s vyobrazeními pečetí na 7 000 kusů, není mně nic bližšího známo. Naproti tomu jeho sbírka znaková, kterou Sedláček snad nadsazeně odhaduje na 60 000 kusů, zůstala, alespoň z větší části, zachována veřejnému a vědeckému užívání.

Mezi genealogickými sbírkami archivu země České v Praze uložena je „heraldicko-genealogická sbírka Vojtěcha Krále z Dobré Vody“, kterou zemský archiv koupil v říjnu 1909 od Krále za 50 zlatých. Sbíрка, která je rozsahem značně objemná - čítá ve 34 kartonech 68 svazků, resp. desek materiálů, týkajících se podle jmenného indexu 6 250 (ve skutečnosti však ještě většího počtu) různých rodů nejen českých, nýbrž i německých, italských aj. - obsahuje v prvé řadě vyobrazení znaků od prostých náčrtků až po erby provedené v barvách (jen někdy

vyobrazení znaku nahrazeno je pouhým jeho popisem), dále rodové vývody (většinou však bez chronologických dat) a stručné, ač ojediněle i důkladnější vypsání dějin rodů, dále opisy erbovních listů a dedukcí průb šlechtických, výpisy z matrik, tištěná oznámení sňatků a úmrtí, výstřižky a výpisy z novin (většinou německých) nejen úmrtních oznámení a poděkování, nýbrž i nekrologů, vzpomínkových statí, feuilletonů apod. (nejmladší jsou z r. 1891), výpisy z genealogických sbírek Wunschwitzovy a Renzovy, heslovité údaje o udělení šlechtictví a erbů, výpisy signatur z desek zemských, aj. Vnitřní cena sbírky není však veliká, neboť pravidelně ani u znaků a ni u výpisů nebývá uváděno, odkud jsou čerpány, nehledíc k tomu, že jde většinou o data známá odjinud. Má větší cenu pro bádání o jednotlivcích (výstřižky z novin, vyžádaná sdělení příslušníků rodu apod.) nežli o dějinách rodů. - Při bližším přihlídnutí je zřejmé, že tato sbírka (podobně jako četné jiné sbírky genealogické) je pravděpodobně výsledkem činnosti několika různých sběratelů, i když největší její část (tj. většina znaků a vývodů, dějiny rodů a některé jiné výpisy) je dílem jediné osoby. Ze srovnání rukopisu vysvítá, že touto osobou nebyl však Král z Dobré Vody - s jeho rukopisem setkáváme se ostatně v celé sbírce vůbec jen zcela ojediněle - nýbrž Kristián Brückner⁵⁾, původně přísežný malíř znaků při deskách zemských, později praktický genealog a zkoušený heraldik, pěstující obě tyto nauky jako výdělečnou živnost v Praze; s jeho jménem a činností - falsátorskou⁶⁾ - setkáváme se v známých šlechtických procesech z počátku tohoto století, kdy však byl již mrtev. - Jakým způsobem tato sbírka, kterou podle poznámek, připsaných na některých deskách, měl v letech 1899 až 1901 patrně zapůjčenu Ant. Masák, dostala se do rukou Králových, není mně známo; ze spisů zachovaných o koupi sbírky archivem, nevyplývá ostatně ani bezpečně, zda byla skutečně vlastnictvím Královým, či zda snad jen její prodej zprostředkoval. To však, že Král z ní vyjmul větší počet znaků a zařadil, jak uvidíme, do vlastní sbírky, nasvědčuje tomu, že alespoň jistou dobu byla v jeho držení. Jelikož však je jisté, že Král nemá se vznikem této sbírky nic společného, bylo by po nepochybném zjištění jejího vlastního původce jistě slušné, aby pro příště byla označována jako „heraldicko-genealogická sbírka Kristiána Brücknera“.

Vlastní znaková sbírka Krále z Dobré Vody stala se v únoru 1937 majetkem bývalého archivu Národního musea, který ji koupil za 500 Kč od inženýra J. Dvořáka z Prahy IX., a uložena je nyní spolu s musejním archivem rovněž v archivu země České v Praze. Čítajíc 6424 znaky, jest patrně jen zlomkem původní sbírky Králových; to zdá se tím pravděpodobnější, mohl-li jsem při jejím bližším zkoumání zjistiti, že část znaků - přibližně asi jedna třetina - byla do ní přefazena z výše zmíněné sbírky Brücknerovy. Jde nejen o znaky kreslené nebo (a těch je většina)

znakované Brücknerem, nýbrž i o erby vystřižené pro Brücknerovu sbírku z jiných sbírek, případně ze starých tisků, ba i o některé umělé výrobky znaků, spojované s jménem Bonacinovým nebo s neexistující sbírkou „Grosse Europäische Wappenkunde“. - Ostatní znaky jsou přímo dílem Královým: jsou to téměř vesměs jen zběžné náčrtky, kreslené většinou jen tužkou, se stručnými poznámkami, nejčastěji s popisem příslušného klenotu. Předloha, podle níž byl náčrtek pořízen, bývá uvedena jen v malém počtu případů; mezi takovými častěji čteme poznámku „podle pečeti z mé sbírky“. Vedle Králových náčrtků zařaděny jsou v jeho sbírce též četné otisky štočků znakových kreseb Králových z jeho „Heraldiky“, ze Sedláčkových „Hradů a zámků“ nebo z Ottova Slovníku naučného. - Znaková sbírka Králova netvoří v archivu zvláštní sbírky: ihned po zakoupení byla totiž roztržena a včleněna do musejní sbírky znaků české šlechty, srovnané abecedně podle rodů. Nelze proto říci, jaké bylo její původní uspořádání (ostatně již při zakoupení byly znaky zcela promíseny): zda abecední nebo podle obrazců na štítě, kteréžto uspořádání Král ve své „Heraldice“ (str. 253 n.) jako nejúčelnější doporučoval. V každém případě bylo by však, tuším, žádoucí, aby byla rekonstruována (při tom mohly by z ní býti vyřaděny znaky, vyjmuté Králem ze sbírky Brücknerovy, a vráceny na původní místo) a aby byla uložena jako samostatný celek s označením „heraldická sbírka Vojtěcha ryt. Krále z Dobré Vody“: pro dílo, vykonané na poli české heraldiky, které, i když nedorostlo vědecké úrovni, přece jen představuje kladný přínos, Král si jistě zaslouhuje, aby vlastní jeho pozůstalost nesla jeho jméno.

Poznámky:

¹⁾ Srov. k tomu nekrolog z pera A. B. Černého v Časopise Společnosti přátel starožitností českých v Praze, roč. XXI. 1913, str. 158-159.

²⁾ Aug. Sedláček: Českomoravská heraldika, II. Část zvláštní, Praha 1925, str. 6. - Při popisech erbů jednotlivých rodů českomoravských poznamenává Sedláček případnou odchylku popisu Králova; ve velké většině případů třeba dáti přednost popisu Sedláčkovu. - Srov. též E. Heydenreich: Handbuch der praktischen Genealogie, II. Leipzig 1913, str. 394.

³⁾ Srov. Královu „Heraldiku“, str. 11.

⁴⁾ Srov. Ottův Slovník naučný, XV. Praha 1900, str. 39 - heslo „Král z Dobré Vody“.

⁵⁾ Ve sbírce zachoval se velký počet přípisů, případně obálek jemu adresovaných, jakož i jeho vlastnoručních dopisů, resp. jejich konceptů jím podepsaných, na jejichž zadní prázdné straně jsou nalepovány výstřižky z novin anebo přímo psány různé výpisky. Totožností písma prokazuje neklamně, že Brückner je původcem sbírky.

⁶⁾ Není jistě bez zajímavosti, že se ve sbírce zachoval též větší počet občanských znaků, uměle vyrobených v nějaké heraldické kanceláři a doprovázených genealogickým výkladem; téměř všechny jsou kresleny a psány touž rukou, nikoliv však rukou Brücknerovou, a vydávají se za znaky, čerpané ze staré znakové sbírky Bonacinovy: „Grosse (nebo „Alte“) Wappenkunde von Bonacina“, jednou (č. 6169) přímo „alte Böhmische Wappenkunde von Bonacina“ - vždy s přesným udáním příslušného svazku a folia. Na některých znacích čteme i typický nápis: „Arma N. N. cavata dalli libri antichi di Antonio Bonacina nella contrada di Santa

Margherita al segno di Sant'Antonio in Milano", s jeho ozvukem setkáváme se již v šedesátých letech XVIII. stol. v zápiscích P. K. Světeckého v archivu třeboňském; srov. Ant. Markus v Časopise Rodopisné společnosti v Praze, roč. V (1933), str. 34, pozn. 16.

Das heraldische Werk Vojtěch Ritters Král von Dobrá Voda

Die Redaktion des Zpravodaj veröffentlicht bisher nicht publizierte Artikel des Dr. Zdenek Kristen, schon gestorbenen Professors der historischen Hilfs-Wissenschaften an der Olmützer Universität, wie eine Erinnerung auf den 145. Geburts-Jahrestag des bekannten böhmischen Heraldiker und Sphragistiker Vojtěch Král.

Dieser Beitrag wurde ursprünglich für das "Erbovní knížka 1944" bestimmt; seine Ausgabe wurde damals vereitelt. Der Artikel war bisher als Handschrift in der Kristen'schen schriftlichen Nachlassenschaft aufbewahrt.

- MK -

Miroslav Pavlů

Náhrobníky hrabat Troyerů a druhotně použitá renesanční pamětní deska v Horní Moštěnici.

Na hřbitově v Horní Moštěnici (o. Přerov), opřeny o nízkou zídku u smetiště, stály donedávna ponechány osudu dva pozdně barokní heraldické a nápisové náhrobníky hrabat Troyerů, v letech 1755-1854 držitelů hornomoštěnického lenního statku olomouckého biskupství a arcibiskupství¹⁾. Na základě objevu starších heraldických reliéfů na rubu jednoho z kamenů²⁾ a zásluhou kronikáře obce, pana Z. Pospíšila, došlo k jednání s pracovníky příslušných institucí o jejich záchraně.

Existenci uvedených fune.álních památek zaznamenal už J. Cerroni v r. 1799, později v obou svých „topografiích“ i G. Wolný³⁾. Nověji přinesla malou zmínku i brožura pojednávající o minulosti a současnosti obce (1964)⁴⁾, s chybným časovým zařazením byly pojaty do státního seznamu kulturních památek přerovského okresu⁵⁾. Serióznější je práce S. Lapčíka⁶⁾, který kromě zevrubného popisu náhrobních desek konfrontuje dřívější přepisy Cerroniho a záznamy děkanské matriky se stavem zjištěným v r. 1974.

Stěžejní částí předkládaného příspěvku je podrobný popis památek na hřbitově. Na něj navazuje krátká úvaha věnovaná původnímu osazení nově objevené pamětní desky a rekonstrukci osudů troyerovských náhrobníků v letech 1789-1989. Závěr patří nezbytným, nicméně stručným informacím genealogicko-heraldického zaměření.

Horní Moštěnice - hřbitov.

1. Náhrobník hr. K r y š t o f a Troyera bar. z Troyersteinu (zemř. 11. 6. 1788)

obr. č. 1)

Opracovaný kamenný blok obdélného tvaru, fyzicky dobře zachovalý. Líc je rozvržen na část heraldickou (zabírající téměř celou horní polovinu plochy) a část nápisovou. V nízkém reliéfu tesaný hraběcí erb Troyerů je umístěn do kruhového zrcadla, po obvodu zdobeného perlovcem. Dolní plochu kamene pokrývá třináctiřádkový latinský nápis⁷⁾, provedený kapitálou, s chronogramem na posledních dvou řádcích. Celá kompozice je rámována plasticky silně vystupujícím dekorem ještě přežívajících, ovšem značně rustikalizovaných rokokových forem. Náhrobník nechal zhotovit syn zesnulého, hrabě Ferdinand Troyer.

Materiál:

hrubozrnný pískovec

Rozměry:

celek - 100 x 64,5 x 11,5-12 cm⁸⁾, prům. kruhového zrcadla s erbem - 47 cm, výška písmen - 2 cm, u chronogramu - 3 cm.

NÁPIS:

CINERIBVS
GRANDAEVI PARENTIS
ILLVSTRISSIMI DOMINI DOMINI
CHRISTOPHORI
S.R.I.COMITIS.A.TROYER
L.B.A.TREVENSTEIN
S.C.R.A.MAESTATIS ACTVALIS CAMERARII
ANNO AETATIS LXXXVII
TVMVLATI
FERDINANDVS.F.
FIERI FECIT.
PARENTI DE CREPITO ANNIS PLENO XI SEXTILIS
VITAE VLTIMA.

2. Náhrobník hr. F e r d i n a n d a Troyera bar. z Troyersteinu (zemř. 28. 10. 1789; obr. č. 2)

Opracovaný kamenný blok obdélného tvaru, shodného zpracování, heraldické i ornamentální výzdoby lícni plochy, avšak odlišných rozměrů. Je silně zvětralý, se dvěma podélnými trhlinami. Patnáctiřádkový text⁹⁾ v dolní části je rovněž latinský, provedený kapitálou. Odpadnutím větších či menších plošek zvětralého kamene je už do značné míry neúplný. Náhrobník byl pořízen ovdovělou hr. Arnoštou Wallisovou. Jak se nyní zjistilo, posloužila k tomuto účelu starší heraldická a nápisová pamětní deska, zhotovená v r. 1579. Současný kritický stav památky je také mj. i logickým důsledkem zmíněné skutečnosti.

Rub Ferdinandova náhrobníku a současně tedy líc renesanční pamětní desky z větší části vyplňuje nízký, relativně zachovalejší reliéf aliančních erbů Jana Bohuslava Z o u b k a z e Z d ě t ě n a a jeho manželky K u n k y z K o r o t ě n a (obr. č. 3).

Erby jsou vkomponovány do dvou mělce vybraných obdélných ploch shodných rozměrů. Majuskulou tesaný, dnes jen torzovitě dochovaný český text pod nimi je pouze třířádkový¹⁰⁾.

Materiál:

jemnozrnný pískovec

Rozměry:

celek - 122 x 73 x 10 cm¹¹⁾;

líc: prům. kruhového zrcadla s erbem - 40,5 cm, výška písmen - 2 cm;

rub: erby - 51 x 54 cm, výška písmen - 5 cm.

NÁPIS:

a)

FLORIDA VITA FUNCT/O/
CONJUGI
/ILLUS/TRISSIMO DOMINO /DOMI/NO
FERDINAND/O/
/S.R./ IMPERII /CO/MITI
A TROJER
/L/B.A.TROJERSTEIN
/S.C.R./A. MAJESTATISACTU/ALI/ CA/MER/ARIO
/AN/NO /A/ETATIS XL
/E/RNESTINA
/CONTHORALIS/ EXCOMITIBUS /W/ALLIS
O/R/TA
/MONUMENTUM/ HOC POSU/IT/
/ANNO OBITUS/ MDCCLX/XX/IX
/DIE XXVIII/ OCTOBRIS

b)

IAN.BOHVSLAW/.ZAMB/EK.Z.Z./
DIETINA.NA.HAB/ROWANECH./
/KOMOR/NIK.MEN/SSI./

/KVNKA.Z.KO/ROTINA.NA..
HABROWAN/ECH./MANZIELKA
GEHO. 1.5.7.9.

Místo původního osazení pamětní desky z r. 1579 dnes nedovedeme spolehlivě označit. Nedovoluje to především naprostá absence přímých historických dokladů. Hypoteticky mohla být umístěna nad vchodem (případně uvnitř) starého moštěnického kostela - nyníjšího farního chrámu Nanebevzetí Panny Marie. Uvedený letopočet by pak mohl datovat ukončení jeho renesanční stavební etapy, prameny zatím jinak nedoložené. Víme, že Jan Bohuslav Zoubek ze Zdětína stavěl renesanční loď kostela v nedalekých Kurovicích (1582)¹²⁾. Není vyloučeno, že se podobným způsobem exponoval i v Moštěnici.

Po třicetileté válce byl chrám Páně v Moštěnici v zuboženém stavu, navíc jej v r. 1741 vypálili Prusové. K významnějším stavebním akcím došlo až za života hr. Kryštofa Troyera. V r. 1757 se hovoří o rozšíření presbytáře, ale práce na celkové obnově trvaly dlouho. Pozdně barokní přestavbu dokončili v r. 1792¹³⁾. Odstranění staré plastiky (pokud tu byla někde skutečně umístěna) by tedy spadalo nejspíše do období 1755-88. Za nejzazší datum musíme však v každém případě považovat rok 1789, kdy zemřel Kryštofův syn Ferdinand.

I když se právě kostel jeví jako místo pravděpodobnější, deska mohla zdobit i tehdejší panské sídlo, nemluvě o jiných objektech (?), snad vybudovaných Janem Bohuslavem Zoubkem v Moštěnici (případně v blízkém okolí). Tvrz ve vsi je připomínána poprvé v r. 1446, podruhé a naposledy za Jáchyma Zoubka ze Zdětína v r. 1565. V 17. století (za Petřvaldských) byla přestavěna v barokní zámek, později ještě několikrát upravovaný¹⁴⁾.

Náhrobníky Troyerů měly dramatické osudy. Ještě v r. 1835 stály v kostele, v r. 1846 však chrám opět vyhořel¹⁵⁾. Pravděpodobně při následné obnově byly kameny zevnitř vyzvednuty a osazeny zvenčí, na jihovýchodní straně objektu, hned vedle dnešního vchodu do sakristie¹⁶⁾. Přibližně v letech 1917-22 byl zrušen starý hřbitov rozprostírající se kolem kostela a současně stržena i větší část původní ohradní zdi. V r. 1922 byly ze zdi chrámu sňaty i oba náhrobníky¹⁷⁾ a přeneseny na nově založený hřbitov, kde jsou dosud.

Jan Bohuslav Z o u b e k ze Zdětína (Moštěnice 1571-83)

- příslušník starého vladického rodu moravského původu (Zdětín na Prostějovsku), jehož kořeny sahají až do poloviny 14. století. Rod vymřel v r. 1636, jeho poslední mužský potomek, Vilém Bohuslav, zemřel 25. 8. 1623. Otcem Jana Bohuslava byl Jáchym Zoubek (+ 25.7.1571), komorník menšího práva olomouckého a zemský podkomoří, horlivý katolík a oblíbenec olomouckého biskupa Viléma Prusinovského; matkou patrně Ludmila Štolbašská z Doloplaž. V r. 1571 převzal Jan Bohuslav komornický úřad a jako nestarší syn také manské statky po otci - Moštěnici, Kurovice a Kostelec u Kyjova. Od bratrů Dubčanských ze Zdětína přikoupil ještě alodní Habrovany (int. 1574), podle nichž se pak trvale psával a v r. 1579 lenní statek Třebětice. Byl rovněž bezvýhradným katolíkem a své přesvědčení projevil mj. i jako stavebník renesanční části kurovického kostela¹⁸⁾.

Ze dvou manželství (1. před r. 1574 Anna ze Zástřízi¹⁹⁾, 2. před r. 1579 Kunka z Korotína²⁰⁾) neměl dědiců a zemřel 27. 3. 1583. Moštěnici, stejně jako ostatní manské statky, zdědil jeho bratr Vilém.

Byl však ještě nezletilý a tak je až do r. 1587 spravoval manský hofrychtér²¹⁾.

E r b Zoubků ze Zdětína je dostatečně známý. Byl to červenozlatě polcený štít, na něm spojené obrněné lidské ruce s předloktím, v klenotu ruka s mečem (často bez předloktí), vztyčeným mezi červeným a zlatým orlím křídlem²²⁾. Za předpokladu, že přijmeme Paprockého svědectví a nebudeme pochybovat o správnosti uvedených tinktur, stejný erb užíval nejen Jan Bohuslav Zoubek ze Zdětína, ale i všichni ostatní členové rodu v 16. a 17. století. Kromě desky z Horní Moštěnice to dokazuje řada heraldických památek všeho druhu (zde ovšem barvy většinou chybí), včetně dochovaného materiálu sfragistického²³⁾. Z památek v terénu uvedme za všechny skvostné náhrobníky v Cholině u Litovle, hodnotné renesanční plastiky ve Zdounkách na Kroměřížsku, nebo pěknou pamětní desku kurovickou s erby „moštěnického“ Jana Bohuslava Zoubka ze Zdětína a jeho dvou manželek (1582; obr. č. 4).

Kunka z Korotína

Původ vladyk z Korotína (ze Skorotína) nebyl dosud jednoznačně prokázán. Otázka zní, jde-li o rodinu moravskou²⁴⁾, nebo do země přistěhovalou až na přelomu 15. a 16. století z Čech, přesněji z Příbramska (1359 Přibík či Přech ze Skorotína). Tvrz ve Skorotíně (dnes zaniklé vsi u Příbrami) držel v letech 1437-63 jiný Přibík (Přech) ze Skorotína, vzpomínaný ještě r. 1465 jako straník Jiřího z Poděbrad²⁵⁾.

Nevíme tedy, zda Šťastný ze Skorotína, který se jako první s tímto přídomkem objevuje na Moravě (1499 Brumov, 1516 Bánov), pocházel ze zmíněné české osady, či nikoliv²⁶⁾. Šťastného potomci (psali se častěji z Korotína) se natrvalo usadili v okolí Uherského Brodu (Nedachlebice, Prakšice), ale už ve druhé polovině 16. století zprávy o nich umlkají.

Kunka z Korotína (přip. poprvé jako sirotek r. 1567²⁷⁾), druhá manželka Jana Bohuslava Zoubka ze Zdětína, byla dcerou Jana z Korotína na Nedachlebicích (zemř. před r. 1567) a Bohunky (?) Nekešové z Landeku²⁸⁾. Sama se vdávala čtyřikrát²⁹⁾, zemřela v r. 1607³⁰⁾. Její podobu ukazuje náhrobník v kostele sv. Jakuba Většího v Boskovicích, na němž je zvěčněna i se svým třetím mužem, Václavem Morkovským ze Zástřizl (obr. č. 5). Byl zhotoven ještě za života Kunky z Korotína (1600) a je v současnosti nejrozměrnějším dochovaným sepulkrálním dílem manýristického období na Moravě³¹⁾.

Úplný **e r b** rodu z Korotína najdeme především na památkách v Horní Moštěnici, Kurovicích a Boskovicích. Na připojených fotografiích vidíme jednoduchý, čtvrcený štít s klenotem pštrosích per (3). Tak jej popisuje i J. Pilnáček³²⁾. Tinkturey známe jen z „moravského Siebmachera“, kde je popisován i vyobrazen stříbromodře čtvrcený, bez klenotu³³⁾.

Střídavě stříbrná a modrá by tedy měla být nejen pera v klenotu, ale i přikryvadla. Je zajímavé, že A. Sedláček tento erb, ani rod z Korotína neuvádí a popisuje pouze erb rodu ze Skorotína v Čechách, kterým byl dle Balbína a „Frankovy sbírky v Roudnici“ stříbrný dubový pařez na červeném štítě³⁴⁾.

Hrabata Kryštof a Ferdinand Troyerové, bar. z Troyersteinu (Moštěnice, 1755-89)

Troyerové z Troyersteinu, na Gisspachu a Strassfriedu byli starou šlechtou lucemburského původu, po staletí usazenou v Rakousku. První zprávy o nich pocházejí údajně z poloviny 13. století. Důležitými mezníky v dějinách rodu jsou léta 1660 a 1671 (27.4.), kdy nejprve bratři Kryštof a Cyriak, později i ostatní žijící Troyerové získali rakouský stav svobodných pánů, a rok 1697 (22.10.), kdy Cyriakův syn, bar. František Antonín Troyer, obdržel pro sebe i své potomstvo hraběcí titul (někteří historikové uvádí datum 1696). Rodina měla statky v Tyrolích. Odtud přišel na Moravu jako první Františkův syn Ferdinand Julius (už v r. 1711 olomoucký kanovník, v l. 1745-58 olomoucký biskup, od r. 1747 kardinál a od r. 1751 kardinál-protektor Germánie). Jeho bratr Kryštof Evarist (nar. 1701) získal 23.11.1754 moravský inkolát a vzápětí dostal od biskupa moštěnické léno, uprázdněné po baronech Žalkovských (1755). S hr. Marií Terezií z Oppersdorfu (1726 - 1782) měl syna Ferdinanda (nar. 1749) a dceru Marii Annu (nar. 1750), pozdější choť bar. Otty Skrbenského z Hříštně, pána na Šenově a Hošťálkovech. Ferdinand se oženil s hr. Arnoštkou Wallisovou. Jeho potomci vlastnili kromě Moštěnice i manství Branky u Valašského Meziříčí. Moštěnici drželi do r. 1854, kdy rod hr. Františkem Antonínem Troyerem vymřel po meči (náhrobky jeho rodiny stojí dodnes na bývalém loudonovském hřbitově v Bystřici pod Hostýnem)³⁵⁾.

Podoba původního, jednoduchého **e r b u** Troyerů se ustálila až v první polovině 16. století. V r. 1546 byla užívána už ona známá polovice červeného kozla (někde chybně berana, či dokonce kamzíka) se zlatou zbrojí na stříbrném štítě, stejná figura v klenotu, červenostříbrná přikryvadla. Diplomy z let 1660 a 1671 přinesly polepšení erbu a tedy další vývojové varianty, hraběcí erb z r. 1679 představuje tu konečnou. Byl to čtvrcený štít se středním štítkem, čtyřmi klenoty na turnajských přilbách (na druhé knížecí klobouk, ostatní korunovány) a přikryvadly. V červeném středním štítku stříbrná vpravo hledící orlice, přes ni břevno proměněných barev. První a čtvrté pole stříbrné, polovina červeného kozla se zlatou zbrojí, hledící do středu štítu; druhé a třetí pole černé, zlaté srdce s černými (někdy červenými) iniciálami F L S. První a čtvrtá přilba nese rostoucího kozla v postavení ze štítu, knížecí klobouk postřkaný třemi pštrosími pery (červeným, stříbrným, červeným); ze třetí přilby vyrůstá až po loket černě oděná lidská ruka

Obr. 1

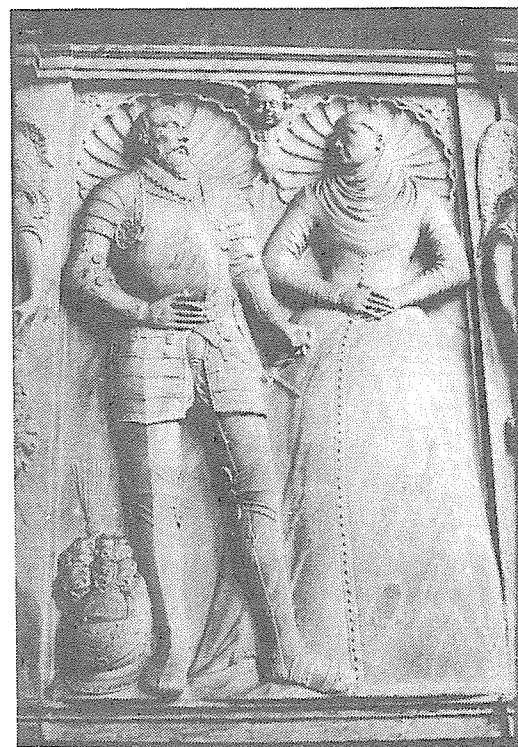
Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Pavlu: Náhrobníky hrabat Troyerů....

Obr. č. 1 - Náhrobník hr. Kryštofa Troyera v Horní Moštěnici (foto autor).

Obr. č. 2 - Náhrobník hr. Ferdinanda Troyera v Horní Moštěnici (foto autor).

Obr. č. 3 - Pamětní deska z r. 1579 s erby Jana Bohuslava Zoubka ze Zdětína a Kunky z Korotína v Horní Moštěnici (foto autor).

Obr. č. 4 - Pamětní deska z r. 1582 s erby Jana Bohuslava Zoubka ze Zdětína a jeho dvou manželek v Kurovicích (foto autor).

Obr. č. 5 - Náhrobník Václava Morkovského ze Zástřízl (zemř. 1600) v Boskovicích s postavou zemřelého a jeho manželky Kunky z Korotína (foto autor).

(manžeta zlatá, jindy stříbrná), držící srdce ze štítu. Přikryvadla u krajních přileb červenostříbrná, zbývajících černožlatá³⁶⁾.

Poznámky:

¹⁾ G. Wolny, Die Markgrafschaft Mähren 1, Brünn 1835, s.295; R. Kreutz, Přerovský okres (VM), Brno 1927, s.295; L. Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Přerovský kraj, Brno 1936, s.647.

²⁾ Zjištěno 29. května 1988 autorem příspěvku.

³⁾ SOA Brno, G 12, I/79, fol.177; Wolny, Kirchliche Topographie von Mähren, I/5, Brünn 1855, s.188 a Mähren, c.d., s.297.

⁴⁾ Horní Moštěnice včera a dnes, Sborník MNV 1964, s. 32.

⁵⁾ J. Dostál, Seznam nemovitých státem chráněných kulturních památek v okrese Přerov, Přerov b.d., s.24.

⁶⁾ S. Lapčík, Soupis epigrafičických památek v okrese Přerov, diplomová práce, FF UJEP Brno 1974, s.37-39. Při srovnání zjistil, že text z Kryštova náhrobníku souhlasí se zápisy v děkanské matrice (SOA Brno, B 16, folio 407) a že Cerroni vynechal část sedmého řádku - „R.A.MAESTATIS“. Nápis na Ferdinandově náhrobníku byl už v r. 1974 neúplný. Autor doplňuje chybějící části opět podle děkanské matriky a Cerroniho díla „Monumenta Sepulchralis in Scriptiones in Moravia“ z r. 1799. Oba nápisy, ovšem ve zkrácené podobě a s nepřesnostmi, přepsal Cerroni rovněž do svých poznámek ke genealogii hr. Troyerů (SOA Brno, G 12, I/43, fol.64b, 65a).

⁷⁾ Jeho čitelnost se od r. 1974, resp. od r. 1788 nezhoršila.

⁸⁾ Rozměry 115 x 65 cm (Lapčík, c.d., s.37) nejsou přesné.

⁹⁾ Lapčík, c.d., s.37. Autor vynechává dosud viditelný druhý řádek - „CONJUGI“. Od r. 1974 proces zvětvování rychle pokračuje. Zmizela řada písmen téměř ze všech řádků (1,4,5,6,8,9,10,12,13,14). Původně byl nápis zvýrazněn černou barvou, dnes již převážně setřelou.

¹⁰⁾ Chybějící části textu byly doplněny na základě známých a snadno ověřitelných faktů.

¹¹⁾ Ani rozměry 130 x 70 cm (Lapčík, tamtéž) neodpovídají skutečnosti.

¹²⁾ P. Kvasnička, Holešovský okres (VM), Brno 1929, s. 355; J. O. Eliáš, Pozdně gotická tvrz v Kurovicích na Holešovsku, Vlastivědný věstník moravský 38, 1986, s.183.

¹³⁾ Kreutz, c.d., s.296; Horní Moštěnice, c.d., s.33.

¹⁴⁾ Hosák, c.d., s.647; V. Nekuda-J.Unger, Hrádky a tvrze na Moravě, Brno 1981, s.129; Dostál, c.d., s.23.

¹⁵⁾ Wolny, Mähren, c.d., s.297; Horní Moštěnice, tamtéž.

¹⁶⁾ Jak potvrdil farní úřad v Horní Moštěnici (1988), nacházely se tam ještě před koncem první světové války. Na rozdíl od samotných náhrobních desek byly hrobky Troyerů situovány od počátku za vnějšími zdmi, okolo kostela. V letech 1877 a 1902 žádal farní úřad o povolení výdajů na jejich opravu (Srov.: M. Kouřil, Regesta z konzistorního archivu v Olomouci, 2. část, Sborník památkové péče v Severomoravském kraji 5, 1982, s.267).

¹⁷⁾ Kreutz, c.d., s.297; Horní Moštěnice, c.d., s.33.

¹⁸⁾ Srov. J. Pilnáček, Staromoravští rodové, 2. vyd., Brno 1972, s.77-78; Cerroni (SOA Brno, G 12, I 43, fol. 227-230; P. Tesař, Tlumačov, Vyškov 1925, s.332, 333; F. V. Peřinka, Zdounecký okres (VM), Brno 1910, s.74,78; Hosák, c.d., s.647.

¹⁹⁾ ZDB III, s.64 Anna ze Zástřizli byla členkou milotické větve tohoto významného moravského rodu. Jejím otcem byl Prošek ze Zástřizli (1521 až 1550), matkou Proškova druhá žena, Eliška z Kostelce (1551 vdova). Anna se dvakrát provdala, poprvé za Erazima z Bobolusk (1552-63), podruhé za Jana Bohuslava Zoubka ze Zdětína (SOA Opava, Vs Hoštálkovy, č. 64, folio 69b,

480a; Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Hradištský kraj, Brno 1935, s.403; Týž, Příspěvek k rodopisu moravské šlechty z knih půhonů brněnských a olomouckých, Časopis Rodopisné společnosti v Praze, 1941, č. 1-2, s.21 a č. 4, s.116; Z. Pokluda, Rodový přehled Zástřizlů ze Zástřizli, Heraldika 2, 1978, s.55).

²⁰⁾ ZDB III, s.119.

²¹⁾ Tesař, c.d., s.332, 333.

²²⁾ A. Sedláček, Českomoravská heraldika 2, Praha 1925, s.329. Autor se zmiňuje o prvotní podobě erbu (na štítě jen jedna ruka, 1446), popisuje verzi užívanou v 16 století a odkazuje na díla Paprockého, Jakubičky a dvojice H. von Kadicha a C. Blažka. Nehovoří však o skutečnosti, že erby Zoubků, vyobrazené v jejich práci „Der Mährische Adel“ (Nürnberg 1899, tabulka 130), jsou nesprávné. Pilnáček (c.d., s.78) v podstatě všechny uvedené informace přejímá a doplňuje, že se shodují s erby na četných náhrobnících Zoubků na Moravě.

²³⁾ SOA Brno, G 7, sign. ZS II, i. č. 92 (Jiří Zoubek ze Zdětína, 1597); pečeteř z fondu A 1 popisuje M. Švábenský, Stavovské listiny (katalog), Brno 1965, s.155, 171, 195, 247.

²⁴⁾ Pilnáček, c.d., s.104 se otázkou původu rodu z Korotína šířeji nezabýval, zřejmě je pokládal za rodinu moravskou. Stejně tak Cerroni (SOA Brno, G 12, I/40, fol. 103) uvádí, že se psali podle Korotína u Uherského Brodu. O tom lze však pochybovat už proto, že ani dnes, ani v minulosti bychom tu žádný Korotín nenašli. Jedná se nejspíše o obec Korytnou.

²⁵⁾ J. V. Bezděka, Skorotín - zaniklá ves u Příbramě. Příspěvek k dějinám rodu Bechyňů, GH Listy 1971, č. 11, s.7-8. Český původ na Moravě usazených členů rodu z Korotína (ze Skorotína) připomínají ZDO II, s.475 a ZDO III, s.703. Nápadné je oblíbené osobní jméno Přibík, neboli Přech. Přech ze Skorotína (1516) byl bratrem Šťastného ze Skorotína na Bánově a Nedachlebicích (1516-23; SOA Brno, A 3, PO 10, fol. 214). Náhoda?

²⁶⁾ SOA Opava, pob. Olomouc, Lenní dvůr Kroměříž, Lenní kniha č. 14 (dále jen LK), fol. 98b, 99a; SDA Brno, A 3, PO 10, fol. 214.

²⁷⁾ Hosák, Příspěvek, c.d., s. 90.

²⁸⁾ SOA Opava, pob. Olomouc, LK č. 15, fol. 255; Pilnáček, c.d., s. 104; Cerroni (SOA Brno, G 12, I/40, fol. 87 ab; R. Hurť, Dějiny Lukova, Lukov 1983, s.51-53; J. Vítek, Slováká dědina Nedachlebice, Brno 1928, s.34; J. Janáček, Valdštejn a jeho doba, Praha 1978, s.75.

²⁹⁾ 1. Aleš Podstatský z Prusinovic na Potštátě (1573, +18.3.1573), 2. Jan Bohuslav Zoubek ze Zdětína na Habrovanech (před 1579, +27.3.1583), 3. Václav Morkovský ze Zástřizli na Boskovicích (před 1589, +27.4.1600), 4. Arkleb z Kunovic na Uherském Brodě (1600, +asi 1609). Srov.: Hosák, Příspěvek, c.d., č. 1-2, s.21; ZDO III, s.51, 119, 164, 342-343; Pilnáček, c.d., s. 104; F. Šustek, List Žibřida Podstatského z Prusinovic na Spálově z roku 1583, Záhorská kronika 25, 1948, č. 8, s.90; Pokluda, c.d., s. 56; Vítek, c.d., s.33, 34; J. Bránský, Náhrobek Václava Morkovského ze Zástřizli a jeho manželky ve farním chrámu v Boskovicích, Vlastivědná ročenka Okresního archivu v Blansku 1986, s.12; J. Kučera, Paměti královského města Uherského Brodu, Brno 1903, s.107, 108.

³⁰⁾ Vítek, c.d., s.34; Bránský, c.d., s. 12.

³¹⁾ Bránský, c.d., s.17; M. Stehlík, Boskovice, Státní hrad, zámek, památky a okolí, Praha 1969, s.23.

³²⁾ Pilnáček, c.d., s.104.

³³⁾ Kadich-Blažek, c.d., s.61, tab. 45.

³⁴⁾ Sedláček, c.d., s.221. To by samozřejmě vylučovalo společný původ českého rodu ze Skorotína a „moravských“ vladyk z Korotína (příp. ze Skorotína), usazených v bývalém hradištském kraji. Pro takovou argumentaci však chybí průkazné sfragistické či jiné doklady, které bude zapotřebí teprve vyhledat a zhodnotit.

³⁵⁾ Pro objasnění genealogických záležitostí jsou nezbytné především příslušné statě v hraběcích gothajských almanaších, u Troyerů počínajících svazkem z r. 1838. Z další bohaté literatury uvedme: C.d'Elvert, Notizenblatt 8, s.63; E.H.Kneschke, Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon, 9, díl, Leipzig 1930, s.282, 283; Kadich-Blažek, c.d., s.162; Cerroni (SOA Brno, G 12, I/43, fol. 64-67); Wolny, Mähren, c.d., s. 295; Hosák, Přerovský kraj, c.d., s. 647; Kreutz, c.d., s. 295; R. Zuber, Hospodářský a správní vývoj olomouckého biskupství, Studie Muzea Kroměřížska 1983, s.42, 51; J. Vysloužil, Šlechtický hřbitov v Bystřici pod Hostýnem, Zpravodaj okresního aktivu státní památkové péče a ochrany přírody 4, 1968, s. 7,8.

³⁶⁾ Popsaný erb najdeme i na obou náhrobnících v Horní Moštěnici, polychromie ovšem chybí. Pro lepší objektivitu nutno podotknout, že ve středním štítku není břevno, chybné je také šrafování druhého a třetího pole. První a čtvrté pole je damaskováno. Literatura k heraldické problematice je rovněž bohatá, v blasonech však nejednotná. V příspěvku jsem se přidržel údajů prezentovaných v několikrát již citovaném Siebmacherově atlase „Der Mährische Adel“, v komparaci s jinými popisy i četnými dobovými doklady evidentně nejspolehlivějších. Zcela pochybené informace předkládá Kneschke (Deutsche Grafen-Haeuser der Gegenwart in heraldischer, historischer und genealogischen Beziehung, Leipzig 1853, s.580), nověji i náš J. Louda (Moravská církevní heraldika, Olomouc 1977, nestr., obr. č. 31 a připojený text). Celou řadu nepřesností a zřejmých chyb najdeme ale i na dobových příkladech, jejichž souhrn by přesáhl hranice tohoto příspěvku. Za všechny uvedme alespoň heraldickou výzdobu lenních knih olomouckého arcibiskupství z let 1805, 1815 a 1819

(SOA Opava, pob. Olomouc, č. 528, 533, 534 - erby hr. Jana Křtitele Troyera, lenního pána Horní Moštěnice, c.k. komořího, biskupského rady a manského hofrychtěře), erb olomouckého kanovníka, hr. Ferdinanda Julia Troyera z druhé poloviny 18. století (Z. Štěpánek, Identifikace a blasonování erbů v erbovním sále bývalého kapitulního děkanství v Olomouci, ročníková práce FF UP v Olomouci 1961, s.5,

33), nebo erby Troyerů na některých malovaných vývodech z 19. století (SOA Opava, prac. Janovice, Vs Bludov, kart. 25, sign. XII/7, i.č. 290 - genealogická mapa hr. Zdeňka z Žerotína; Muzeum Hodonínska, zámek Ždánice - vývod bar. Remigia Olivera Loudona, neinventováno).

Die Grabsteine der Grafen Troyer und die sekundäre Verwendung einer Renaissance-Platte in Horní Moštěnice

Der Beitrag enthält ausführliche Beschreibung des Grabsteines des Grafen Kristoph Troyer (gest. 1788) und des Grafen Ferdinand Troyer (gest. 1789) auf dem Friedhofe in Horní Moštěnice. Es wurde zufällig festgestellt, dass der zweite Grabstein durch eine flache Bearbeitung des Hinterteiles einer älteren steinernen Platte mit dem Wappen Johans Bohuslaus Zoubek von Zdětín und dessen Eheweibes Kunka von Korotín aus dem J. 1579 entstanden ist.

- MK -

Václav ELZNIC

Stupně krevního příbuzenství a dědictví našich předků

Stupně krevního příbuzenství byly patrně známy již v době prastaré, neboť jejich kořeny plynuly ze samé existence jedné matky. A jelikož člověk sám ze zkušenosti a poznávání dějů v přírodě pozoroval degenerační vliv plození mezi pokrevními jedinci, pak z důvodů zcela přirozených vztahoval tyto aspekty na existenci vlastní. Kdybychom věřili učením Starého zákona, že svět vznikl teprve před 5750 lety (což je židovský letopočet počínající se zpětně od roku 1989), snadno se přesvědčíme, že již Mojžíšovy zákony zapovídaly israelskému lidu manželské i neman-želské sexuální styky mezi blízkými příbuznými a trestaly je smrtí.

Tak již ve III. knize Mojžíšově Starého zákona¹⁾ čteme o krevním příbuzenství otce, matky se syny a dcerami, bratra a sestry, nevěsty (snachy), tchýně, vnučky po synu nebo dceři, kteří „pokrevní jsou a proto neodkryješ hanbu jejich. Nebo každý kdož by koli dopustil se některé z ohavností těch (šňatku nebo smilstva, pozn. V.E.), duše zajisté, kteréž by činilo to, vyhlazeny budou z prostředku lidu svého. A kdož by

koli obcoval s ženou otce svého²⁾, hanbu otce svého odkryl. Smrtí umrou oba dva. Kamením uhážete je, a krev jejich bude na ně." Tímto způsobem se i staří Římané bránili potomstvu z blízkého příbuzenství pokrevního, a po nich stejná ustanovení přejímali i první křesťané. Ti v první řadě převzali z římského práva zásadu stupně pokrevního příbuzenství, které je dáno počtem zrození, které je nutné, aby příbuzenský poměr vzniknul.

Z této zásady vznikl i tzv. „Strom krevnosti aneb přirozeného přátelství krevního, po meči i po přeslici“³⁾, který rozepsán podle jednotlivých stupňů krevního příbuzenství zní takto:

1. stupeň: syn a dcera, otec a matka.
2. stupeň: vnuk a vnučka, děd a bába, bratr a sestra.
3. stupeň: pravnuk a pravnučka, praděd a prabába, strýc a teta, děti bratra či sestry, tj. synovci a neteře.

4. stupeň: prapranuk a prapranučka, prapraděd a praprabába, bratr či sestra děda a báby, děti strýce a tety (tj. bratrance a sestřenice), vnoučata bratrovy či sestřiny.
5. stupeň: bratr či sestra praděda a prabáby, syn či dcera dědova či bábina bratra nebo sestry.
6. stupeň: děti bratra nebo sestry praděda a prabáby, vnoučata dědova bratra nebo sestry, vnoučata bratrance a sestřenice, a tak dále.

I u našich předků dbaly církve na dodržování pravidel Starého zákona, zakotvených v občanských zákonících, a vůbec nepřipustily sňatky mezi příbuznými do 3. stupně. Až do roku 1950, kdy vedení matrik převzaly státní orgány, byl přípustný sňatek mezi bratrance a sestřenicemi pouze se svolením církevní vrchnosti (tj. biskupa, konzistoře a ve vážných případech i papeže). A to zejména tehdy, když nevěsta dosáhla pokročilého věku 24 let (s ohledem na menší stupeň možného provdání), nedostatek věna, nebezpečí odpadnutí od víry, nebo pro zvláštní zásluhy o církev. To ji opravňovalo k podání žádosti o prominutí manželské překážky ve třetím a vyšším stupni příbuzenství byla-li svobodná, nikoliv však vdova¹⁾. Dokonce v době novější podle konkordátu s římskou stolicí z r. 1855 bylo výslovně zdůrazněno, že jednou z překážek manželství je pokrevenství do 4. kolena švagrovství z lože manželského a do 2. kolena z lože nemanželského.

Zásadně platilo ustanovení, že stupeň příbuznosti je u obou manželů stejný, třebaže druhý manžel ku svému partnerovi pokrevně nepatřil. Proto také nemanželské styky mezi příbuznými trestní zákony přísně stíhaly. Proto např. „Nové právo, útrpné a hrdelní“ z roku 1708 říká⁵⁾: „Krvě zprznění se páchá od dvouch buď krevností nebo švagrovstvím sobě zpřízněných. Rodičové, jenž s dětmi (byť nepoctivé byly) tuto zločinnost páchají, mečem se trestcí, jakož taky kteří v prvním a druhém stupni krevností a v prvním švagrství (jakož bratr se sestrou, otčím s pastorkyní, tchán s nevěstou), hřeší; ostatní pak kteří ve vzdálenějším stupni hřeší, ti ne na hrdle sice, ani tak ostře, vždy však ostřeji než v obyčejném smilstvu... příkřeji se trestcí“.

Dědictví ze zákona:

Mnohem závažnější důsledky mělo pokrevní příbuzenství v případě úmrtí zůstavitele bez závěti. V tomto případě nastupovala dědická posloupnost ze zákona (ab intestato) a tudíž rozhodující úlohu tu měly stupně příbuzenské vzdálenosti pozůstalých. Je samozřejmé, že prioritní postavení v pozůstalostním řízení vždy měla závěť zemřelého, neboť dědická posloupnost ze závěti byla u nás známa již v 13. století. Každý pán, rytíř nebo měšťan mohl naložit svým majetkem podle své vůle. Nemohl však

odejmouti svým synům povinný díl, tj. 1/2 svého statku, každému podle své libovůle. Tím mohl prakticky i vydědit svého nezdárného syna tím, že jej sice v závěti opomenout nemohl, ale měl právo mu odkázat i zcela nepatrnou část ve prospěch ostatních spoludědiců.

Doba nejstarší (1189 - 1310)

Náš nejstarší kodex týkající se dědictví byl „Statut ducis Ottonis“, čili Konrádovy statuty, vyhlášené knížetem Konrádem Ottou latinsky na zemském sněmu v Sadské roku 1189. Text pro zemi Českou se sice nezachoval⁶⁾, ale známe několik replik pro Moravu, např. Oldřichovo vydání pro Břeclavsko z r. 1237. Z jeho textu se dovídáme, že neměl-li někdo syna nebo synů a měl jen dcery, připadlo dědictví na dcery rovným dílem. Jestliže nebylo ani dcer, připadlo dědictví nejblíže příbuzným. Dcery tudíž dědí jen, není-li synů. Kdo však jsou nejblíže příbuzní, není zde řečeno. J. Kalousek⁷⁾ se domnívá, že to byli pravděpodobně příbuzní nejvýš do 4. kolena. Kromě toho je toho mínění, že šlo jen o dcery nedílné, tj. nevybyté věnem a výbavou.

Nedílnými osobami byli bez ohledu na pohlaví všichni členové rodiny, tedy i muži, pokud chlebili (žili společně u jednoho stolu) neodděleni na statku, který jim náležel společně, čímž tvořili jednu právní osobu. To dosvědčuje i text Kornela ze Všehrd⁸⁾, že „zemřel-li otec bez synů, pak dědičky mají právo vkročit ve všecko zboží otce svého i v jiná práva pohlaví mužskému příslušná“. Zemřel-li poslední dědic rodu, spadly statky na komoru královskou jako odúmrtí.

Privilegium krále Jana (1310 - 1497)

Již v prvním roce své vlády vydal Jan Lucemburský českým stavům privilegium, ve kterém píše, že „obnovuje staré právo obyvatelům, kteréž za posledních králů bylo rušeno zleužíváním“. Proto kdyby kdo zemřel a nezanechal synů, tu mají otcovský statek dědit dcery, a kdyby ani těch nebylo a nezanechal závěť, to jest pořízení o svých statcích pro případ smrti, pak nastupují v dědictví další krevní příbuzní, muži i ženy, až do 4. stupně příbuzenství. Jestliže by ani těch nebylo, tehdy teprve jeho statky spadly na krále.

Výslovně se zde také uvádí, že dědicem může být pouze potomek nedílný nebo nedílný blízký příbuzný, nikoliv však dílný (oddělený) pokrevenec sebe bližší. A dále i to, že kdo by pro zločin měl být trestán na hrdle a nemá synů ani dcer, může své statky odkázat komu chce.

Další ustanovení se týkalo dědictví po matce. Její děti dědily jen tenkrát, a to stejným dílem, když s ní žily až do její smrti u jednoho stolu, nebo byly na matčin statek přijati do spolku.

Odúmrtí. Můžeme se v dobré víře domnívat, že král Jan měl v r. 1310 mnoho důvodů, když obnovoval staré právo, které za dřívějších králů bylo zneužíváno. Ještě za jeho života nebo krátce po něm vzniklo tzv. provolací řízení, tj. čtení králova provolacího listu po 3 sváteční nebo tržní dny na veřejném prostranství, aby se ve věci odúmrtě přihlásil každý, kdo má „lepší právo než král“. Existenci odúmrtě zrušil Vladislav II. roku 1497.

Mocné listy. Každý umírající těžko odchází z tohoto slzavého údolí, zejména nemá-li po sobě potomstvo. Přesto ale má dosti, nebo několik přátel, které by mohl a chtěl obdarovat, aniž by byl nucen prodat svůj statek za svého života, a nespádl tak na krále jako odúmrtí. Duch lidský je přemýšlivý a vynalézavý, a proto našel východisko i z této situace. Již na počátku 13. stol. se stalo obyčejem, že král mohl za úplatu (a nemalou) vydat svému poddanému feudálovi tzv. *m o c n ý l i s t*, který ho opravňoval nakládat formou odkazu svými statky podle své vůle a libosti, třeba i v rozporu s dědickými zákony.

Příjmy královské kmory za vydávání mocných listů byly značné a král jich používal k udělování výpros, tj. darů z milosti, na rozdíl od výsluh, které král uděloval za prokázané služby jako odměnu. Největší výnos plynul z manských statků, které byly dědičné jen po meči. Teprve v obnoveném řízení zemském z roku 1627 byly mocné listy zrušeny.

Pokrevenství po meči a po přeslici

Ještě dříve než se budeme zabývat již statuty moderními, jakým bylo např. Vladislavovo zřízení zemské z r. 1500 ve věci dědického řádu a nápadu řízení bez zanechaného testamentu, je třeba poněkud širšího výkladu pojmu „po meči“ čili linii v řadě mužské a „po přeslici“ jako linii po řadě ženské. Oboje vzniká jako společenství mezi dvěma nebo více jedinci vznikající zrodem, jimiž jsou předci (ascendenti) a potomci (descendenti), a to buď linie přímé (jedinec ke svým rodičům a prarodičům předchozích generací), nebo linie pobočné, nebo příčné, kteří odvozují svůj původ od kohosi třetího.

Pokrevenství po meči je podmíněno předky rodu mužského; potomek vdané dcery je vůči jejímu rodu potomkem po přeslici. Pokrevenství je buď plnorodé, mají-li dva sourozenci rodiče společně, nebo polorodé, mají-li společného jen jednoho z nich; je blízké nebo vzdálené podle toho, jsou-li příbuzní se svými prarodiči v nejbližším nebo vzdálenějším stupni; stejné a nestejně, má-li každá linie stejné stupně (dětí, sourozenci), či stupně nestejně (např. synovci a strýci); manželské a nemanželské (spočívající na pohlavním společenství), nebo umělé (vzniklé osvojením), které sice nemá charakter pokrevenství, ale je rovnoprávné⁹⁾.

Vladislavovo zřízení zemské z r. 1500

Ani tento kodex zemských práv neobsahuje vyčerpávající úpravu dědického řádu v případě pozůstalosti bez testamentu, nicméně jeho zásady dědické posloupnosti jsou již jasné. V kapitole „O nápadích“ na listu CV se píše¹⁰⁾:

„Jestliže by kdo zemřel bez dědice (těmi jsou míněni synové nedílní, pozn.) a bez porízení, a měl bratra po otci vlastního dílného, že statek jeho nápadem napřed na něho připadnouti má. Pakli by bratra neměl, tehdy na dceru vlastní odbytou. Pakli by dcer neměl, tak na sestru vlastní odbytou. Pakli by dcer ani sester neměl vlastních po otci, tedy na nejbližšího přítele krevního po meči mužského pohlaví, připadnouti ten nápad má.

Než dcery a sestry neodbyté a nevdané, ty dědičky po otci, bratru nebo strejci nedílným (když dědicův mužského pohlaví nemají) zůstaňte. Pakli by která dcera nebo sestra do kláštera byla dána a přijata, oblečena byla od toho zákona, na tu žádný nápad jíti nemá. A též po mateři věno, aneb statek její, když by bez zřízení zemřela, na její děti připadnouti má. Pakli by po meči ani po přeslici přátel mužského pohlaví nebylo, tak jakž se nahoře píše, ale na pokolení ženské příbuzné též po meči nejbližší, toliko na ty, kteréž by byli v království neb z království Českého, z markrabství Moravského, z knížectví Slezského a z zemi Lužické. Než na cizozemce nic“.

Z uvedeného vyplývá, že Vladislav II. zrušil ustanovení platné od 13. století, podle kterého byli z dědictví zcela vyloučeni oddělení synové, bratři a vybyté dcery a sestry. Podle tohoto zřízení zemského mohli tudíž dědit za určitých podmínek všichni krevní dědicové po meči i po přeslici podle stupně krevního příbuzenství, a to do nekonečna. Toto ustanovení se stalo včleněním privilegia z roku 1497, které král učinil pod nátlakem a ve prospěch českých stavů.

Práva městská.

Po vzoru Práv a zřízení zemských král. Českého⁴⁾ sestavil a vydal Pavel Krystián z Koldína roku 1579 „Práva městská království Českého“ tiskem Daniela Adama z Veleslavína^{3), 11)}, odkud také byl převzat Strom krevnosti aneb přirozeného přátelství krevního. Tato práva byla psána původně jen pro tři města pražská (Staré Město, Nové Město a Menší Město), ale jejich ustanovení platila záhy nejen pro města královská, ale i poddanská.

Autor tu v první řadě poukazuje na rozdíl pojmů krevnosti a příbuzenství, neboť „krevnost je jako jednota a svazek z jedné krve a jednoho kmene pošlých, tělesných zplozením stvrzený. Naproti tomu příbuzenství naopak vzniká připojením dalších osob, jako je manžel a manželka, tchán a tchyně, zeť a snacha, švagr a švagrová, otčím a macecha, pastorek a pastorkyně apod.“.

Práva městská vycházejí z úvahy, ne „každý, poněvadž je všeho svého statku pánem a mocným vladařem, může ten všecken statek dáti, tj. děti poslušných, kterýmž z povinnosti otcovské má vždy něco z statku svého podle dobré a líbezné vůle své dáti. Pakli by který otec své neposlušné dítě z odůvodněných příčin, tj. pro velkou nevďěčnost a proti sobě přečiněním vydědil..." a uvádí 14 příčin takového vydědění (jako je hanba a potupení rodičů, úklady o jejich život, kriminální provinění, smilstvo syna s macechou, ale i nesouhlasný sňatek atd.).

Podle stromu krevnosti zásadně nejdříve dědí ve stejném stupni linie sestupná (descendentí), tj. synové, dcery, vnukové, vnučky atd.: teprve když není sestupných dědiců stejného stupně příbuznosti, nastupují příslušníci linie vzestupné (ascendentí) oběho pohlaví, a pakliže ani těch není, padá dědictví na linii boční, tj. na bratry a sestry, a děti po nich pošlé. Vnukové a vnučky dědí však je po nejdílném otci a pouze jeho díl, který na něho připadl.

Zanechal-li zůstavitel závěť a narodí se jeho potomek, tu závěť pozbývala platnosti a dědil pohrobek. Narodilo-li se dítě mrtvé, připadlo dědictví matce. Tudiž i městská práva zachovala staré zásady, že kdo je bližší stupněm pokrevnosti, je bližší i právem dědice.

Obnovené zřízení zemské (1627 - 1811)

Po nešťastné bitvě na Bílé hoře r. 1620 a krvavé exekuci roku následujícího nastaly radikální státoprávní změny. Aby upevnil svou moc, vydal Ferdinand II. roku 1627 pro zemi Českou a r. 1628 pro Moravu Obnovené zřízení zemské¹²⁾ (dále jen O.Z.Z.). Obě zemská zřízení tvořila zcela novou ústavu zemí Koruny české, která platila až do r. 1848, kdy bylo oktrojovanou ústavou zrušeno státoprávní zřízení.

V tomto O.Z.Z. si Ferdinand I. vyhradil pro sebe i své dědické nástupce po meči i přeslici bez omezení nejen udělování inkolátu¹³⁾ ale i osobní právo nobilitace a udělování erbovních listů všech stupňů šlechtické hierarchie po vzoru šlechty německé, ke kterým na první místo postavil stav duchovní. A to bez jakékoliv účasti nebo zasahování stavů.

Jelikož O.Z.Z. byl v podstatě kodex nejen práva veřejného, ale i soukromého, obsahoval v článcích 033 až 046 ustanovení „O nápadích bez pořízení z světa sešlých“, čili o dědictví ze zákona. Ačkoliv jejich obsah byl v nástupnictví dědických práv dosti podrobný, nedočkali se dlouhého věku, pouhých 33 let.

Deklaratoria.

Císařův nástupce a král český Ferdinand III. vydal již roku 1640 tzv. „Declaratoriae und Novellen“¹⁴⁾, která upravovala O.Z.Z. ve všech článcích, mimo jiné i dědické právo v rámci krevního příbuzenství. Podle

nich dědili postupně po zemřelém bez testamentu, tj. ze zákona¹⁵⁾:

1. Synové stejným dílem; nedědí dcery vybyté, nevybyté mají nárok na věno.
2. Kdyby některý ze synů zemřel, dědí jeho podíl jeho děti mužského pohlaví stejným dílem. Kdyby ale všichni synové zemřeli a zůstali jen vnuci muž. pohlaví, pak všichni (s vyloučením dcer) dědí stejným dílem.
3. Měl-li zemřelý syn jen dcery, ty dědí po něm stejným dílem. Kdyby žádný syn neměl muž. potomky, dědí celý statek (movitý i nemovitý) jeho dcery a jejich děti stejným dílem bez ohledu na pohlaví, a nikdo z boční linie nemá dědických práv.
4. Zemře-li některá z dcer, dědí její podíl její děti; zůstanou-li po smrti všech dcer jejich děti, dědí všechny stejným dílem.
5. Dědictví po matce náleží synům a jimi zplozených dětem muž. pohlaví. Není-li jich, pak dědí dcery a jejich děti bez rozdílu pohlaví.
6. Děti nemanželské byť byly legitimovány, nemohou nemovitost po otci dědit z testamentu ani ze zákona. Mohou jim však být movitosti darovány nebo odkázány.
7. Dědic z linie dolů sestupné (syn, vnuk, pravnuk ...) má přednost před jinými z téže linie vzestupné nebo pobočné.
8. Jestliže by syn zemřel bez potomků a zanechal po sobě otce své matky a sestry, tehdy dědí jen otec. Jestliže by po zemř. synovi zůstalo více bratří otcových (tj. strýců), pak ti dědí s otcem společně stejným dílem, resp. potomci po některém z otcových bratrů. Jen ti dědí v 1. stupni příbuzenství a nikdo z pobočné linie.
9. Bratři z jedné matky (jedenobříšní) ale ze dvou otců, dědicky nápad nemají.
10. Jestliže by otec zemřel a nezůstali po něm ani jeho bratři ani jejich synové, připadne dědictví na matku a dcery bratra zemřelé osoby, na sestry a bratry stejným dílem, nebo na jejich potomky (jejich podílu) bez rozdílu pohlaví. Jestliže by zůstaly jen samé děti, pak dědí všichni stejným dílem.
11. Kdyby po synu nezůstala žádná nemovitost, ale jen svršky, ty po něm dědí otec a matka, bratři a sestry stejným dílem. Kdyby ale po něm nemovitost zůstala, tehdy se svršky rozdělí na 3 díly: jednu třetinu dědí otec a bratři nebo jejich

nástupci jsou na živu, druhé dva díly dědí matka, sestry a bratři nebo jejich nástupci, byť byli i vybytí. Kdyby ale posledně jmenování dědicové dvou dílů nebyli, mají se dostat rovným dílem dědicům 1. třetiny a naopak.

12. Když by zemřela dcera v sestupné linii bez dědice, dědí její nemovitost otec a bratři, nikoliv matka a sestry.
13. Kdyby zůstali pouze synové bratří (tj. bratranci) a ani otec a bratři nežili, dědí oni rovným dílem. Kdyby ani těch nebylo, dědí vše matka se sestrami stejným dílem.
14. Zanechávají-li po sobě bratři různý počet synů, pak ti dědí jen podíl svých otců.
15. Kdyby někdo zemřel a neměl již ani otce, ani bratra, ani syny, pak dědí vše matka a sestry, nebo jejich děti, podle podílu svých matek.
16. Kdyby někdo zemřel a nezanechal po sobě ani bratří, ani sester, ani kohokoliv v linii nahoru jdoucí (tj. otce, matku, děda, praděda...) tehdy dědí nejbližší krevní příbuzný muž. pohlaví po meči. Kdyby ani toho nebylo, pak dědí titíž příbuzní ženského pohlaví po meči.
17. Kdyby však žádný blízký příbuzný po meči nebyl, pak se stává dědicem nejbližší příbuzný muž. pohlaví po přeslici, ale kdyby ani toho nebylo, pak dědí nejbližší příbuzná žena po přeslici.

Ustanovení deklaratorií o dědickém nástupním právu byla tak zevrubná, že jejich platnost nedoznala změn po 54 letech, ač se zdála příliš komplikovaná, vzhledem k ustanovení O.Z.Z., který již v 1. odstavci se lišilo tím, že povinný díl synům zůstavitele činil jen polovici majetku a to rovným dílem, zatím co druhou půli mohl zůstavitel rozdělit mezi tytéž syny podle své libovůle.

Nemanželský původ. Ve věcech pokrevní příbuznosti a dědického práva byly děti zplazené „z levého boku“ těžce diskriminovány. Podle zemských práv se nesměly hlásit ani ke jmění a hodnostem svého otce, tím méně k dědictví po něm. Jedině král svým majestátem jejich osud napravit. Dokonce i tenkrát, když šlechtic vyššího stavu zplodil děti v řádném manželství, avšak se šlechtickou nižšího stavu, mohlo dítě požívat všech práv svého otce jedině se svolením královským. Takový osud velké lásky potkal i vladku Václava Kekuleho ze Stradonic¹⁶⁾, který zplodil se svou kmetičnou (poddanou selkou) Alžbětou Trojanovou 3 syny a 2 dcery, které císař Rudolf II. legitimoval jako manželské mandátem daným v úterý po sv. Vavřinci 1612. U starých Čechů tomu tak nebylo, neboť muž šlechtil svou ženu bez ohledu na její původ (viz legendu o Oldřichovi a Boženě). Ale i

když král takové děti legitimoval, nebyly v žádném případě v dospělém věku připuštěny k sedění ve sněmích a při soudech, k zastávání zemských úřadů a užívání desk zemských, vládnutí a dědictví statků a jiných zemských práv.

Mesaliance a morganatická manželství se vyskytovala vždy a všude. V prvním případě šlo o uzavřená manželství mezi příslušníky různého stupně šlechtictví, resp. s osobou nižšího stavu nebo rodu. O důsledcích toho jsme se zmínili dříve. V druhém případě šlo o uzavřená manželství rovněž nerovnorodá, příslušníků panovnického rodu. Důsledky byly i zde stejné, neboť i zde manželka a děti nenabývaly rodových práv manžela a dokonce děti zrozené v morganatickém manželství ztrácely nástupnické právo, což se přirozeně týkalo synů.

Historie zná takových případů celou řadu; z nich je nejznámější případ tyrolského arciknížete Ferdinanda, syna císaře Ferdinanda I., s Filipínou Welservou¹⁷⁾, nebo následníka rakouského trůnu arcivévody Ferdinanda d'Este s hraběnkou Žofií Chotkovou z Chotkova, později vévodkyní z Hohenbergu¹⁸⁾ a neméně známé dvojice: anglického krále Eduarda VIII¹⁹⁾ s Američankou a rozvedenou paní Simsonovou.

Dělení statků po zůstaviteli nastalo tenkrát, když kterýkoliv z oprávněných, dosud nedílných dědiců požádal o vydání svého dílu. Pozůstalí synové dědili rovným dílem, a to následujícím postupem:

nejstarší z nich rozdělil otcovské statky se všemi přináležitostmi, tj. nemovitý i movitý majetek včetně lidí poddaných a hotových peněz na stejné díly podle počtu oprávněných dědiců, a to za pomoci zemského měřiče a cenového odhadce jako znalce. Na základě jejich měření a cenových odhadů vyhotovil tzv. d í l č í c e d u l e pro každého z nich.

Právo výběru dílčích cedulí náleželo ostatním dědicům podle věku, počínaje nejmladším z nich. Byl-li který nezletilý, přikázala mu komora zemská opatrovníka, který jednal plnomocně za nezletilce. Tím vznikla záruka spravedlivého rozdělení, neboť nejstarší z bratří tak obdržel již bez výběru poslední díl.

Občanský zákoník Josefa II.

(1786 - 1811)

Na rozdíl od těžkopádného dělení pozůstalosti podle DECLARATORIÍ byl nový občanský zákoník Josefa II. stručnější a srozumitelnější; v platnost vešel 1. listopadu 1786 a upravoval práva a povinnosti občanů navzájem. V něm „z rozumu i lásky k lidu“ zrušil tělesné poddanství, čímž umožnil svobodu pobytu (stěhování), vzdělání a povolání, oddá-

vání, zcizení a zadlužení půdy do 2/3 ceny atd. Zde také upravil moderně pojatý způsob dědických práv ze zákona²⁰⁾ v tomto pořadí:

1. pořadí: děti obou pohlaví dědí stejným dílem. Zemře-li některé z nich, dědí jeho podíl jeho potomci (vnuci zemřelého).
2. pořadí: Není-li jich, dědí žijící rodiče stejným dílem. Zemře-li jeden z nich, dědí tuto polovici jeho příímí potomci. Zemrou-li oba dva, dědí všichni potomci stejným dílem.
3. pořadí: Není-li potomků z 2. pořadí, dědí 3. pořadí, tj. oba dědové a báby zemřelého stejným dílem. Zemrou-li oba, pak dědí všichni jejich potomci stejným dílem.
4. pořadí: Není-li potomků z 3. pořadí, nastupují v dědictví 1. prarodiče po zemřelém, každý jednou čtvrtinou. Zemře-li jeden z nich, dědí jeho podíl druhý prarodič stejného pohlaví. Jestliže zemře jeden z druhé strany, dědí pozůstalý celou pozůstalost.
5. pořadí: Není-li ani ze 4. pořadí dědiců, stávají se dědici 2. prarodiče zemřelého a jejich potomci. Ti mají stejné dědické právo, každý na 1/8 pozůstalosti. Vymře-li zcela jedna větev, připadá její podíl na nejbližší příbuzné.
6. pořadí: Jestliže ani v 5. pořadí není dědiců, nastupují po nich 3 prarodiče zemřelého, z nichž jeden každý má dědické právo na 1/16 pozůstalosti. Vymře-li zcela jedna větev, připadá i nyní dědictví na její nejbližší příbuzné. Není-li jich, pak celé dědictví připadne zbylým sedmi větvím.

Jestliže není ani v 6. pořadí dědiců, připadne celá pozůstalost královské komoře²¹⁾.

Obecný občanský zákoník (1811 - 1950)

Ale ani zákoník Josefa II. neměl dlouhého trvání, neboť již za Leopolda II. byla v letech 1794 - 1796 vypracována nová třídílná osnova, která po řadě změn a třech revizích vyšla 3. června 1811 jako nový Obecný občanský zákoník (nadále jen O.O.Z.) s platností od 1. ledna 1812. Byl to do té doby nejobsáhlejší kodex občanského práva, neboť obsahoval celkem 1.502 paragrafů, ze kterých §§ 730 - 751 v hlavě 8 - 15 pojednávají o dědickém právu²²⁾, i zde nastává dědická posloupnost ze zákona, neza nechal-li zůstavitel poslední vůli, a to posloupnost až do 6. stupně, které i když mají logickou souvislost, nejsou souhlasné se stupni krevního příbuzenství dříve uvedenými.

1. stupeň: dědici jsou v první řadě děti zesnulého, které dědí stejným dílem; zemře-li některé z nich, dědí jeho díl potomci.
2. stupeň: Není-li potomků z 1. stupně, připadne 1/2 pozůstalosti otci, druhá 1/2 matce zemřelého. Zemře-li jeden z rodičů, připadne jeho díl druhému rodiči. Není-li ani ten na živu, připadne dědictví bratrům a sestrám nebo jejich potomkům.
3. stupeň: Není-li dědiců z 2. stupně, nastupují do pozůstalosti dědové a báby zůstavitelovi a jejich potomci. Polovice náleží rodičům otcovým, druhá polovice rodičům matčíným, jsou-li na živu. Zemře-li jeden z nich nebo oba, z té nebo oné strany, rozdělí se jejich polovice mezi děti nebo potomky dědů. Nemá-li děd ani bába potomků, připadne dědictví dědům druhé strany a po jejich smrti jejich dětem nebo potomkům.
4. stupeň: Není-li dědiců ani potomků z 3. stupně, nastupují v dědictví 1. prarodiče zesnulého, tj. rodičové jak otcovy, tak matčiny strany a jejich potomci. Jsou-li tu potomci, rozdělí se dědictví na 4 rovné díly, a každý díl se rozdělí mezi osoby toho kterého dílu, a jejich potomky. Vymře-li některý ze čtyř kmenů, nespadne dědictví na zbývající tři kmény, nýbrž otcovský díl spadne na otcovský díl druhého kmene a podobně je tomu i s dílem mateřským. Vymře-li i v druhém kmenu jeden člen, připadne jeho podíl a tím celé dědictví členu zbývajcímu.
5. a 6. stupeň dědické posloupnosti již neuvádíme, neboť podle novely (cís. nař. č. 276 z 12. 10. 1914) bylo dědictví v Rakousku (a tím i u nás) omezeno do 4. stupně na pradědy a prabáby.

Další ustanovení. Děti narozené mimo manželství a potomním sňatkem legitimované „per subsequens matrimonium“ jsou rovni dětem manželským. Děti narozené mimo manželství dědí po matce, nikoliv po otci a jeho příbuzných, a to ani tehdy, když byly otcem nebo soudem uznány. Děti adoptované mají stejné právo s dětmi manželskými; dědí dokonce i po svých přirozených rodičích a jejich potomcích. Zvolitelé však nemají práva dědit po osvojeném dítěti. Konečně děti z putativního manželství (kdy aspoň jeden z manželů nevěděl o překážce manželství) dědí po svých rodičích i jejich příbuzných, a naopak.

Vyloučení byli z dědictví řeholníci, kteří složili slib chudoby, dezertéři a uprchlíci ze země, poddaní nepřátelského státu a osoby, které se dopustily zprznění krve, cizoložství a ti, kteří se dotkli cti, těla nebo majetku zůstavitele v takovém stupni, že mohli být trestně stíháni, jakož i ti, kteří jakýmkoliv způsobem potlačili poslední vůli zůstavitele podvodným způsobem (přinucením k jejímu napsání, jejímu zabránění, zadržení, zničení). Podle přídávku k odst. 1

§ 768 O.O.Z. podle kterého odpadnutí od víry křesťanské se pokládá za příčinu vydědění, bylo podle zák. č. 49 z 25. 5. 1868 ř. z. zrušeno. Podobně i dědická nezpůsobilost pro cizoložství (§ 543 O.O.Z.) pomíjí, jestliže ti, kteří doznali cizoložství nebo byli z něho usvědčeni, stanou se manželi, a to podle zák. z 22. 5. 1919 Sb. z. a n.

Obecný občanský zákoník z roku 1811 se dočkal účtyhodného věku 139 let a platil s různými dodatky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku nejen do rozpadu býv. rakouské monarchie, ale přečkal i dobu první republiky a protektorátu. Zrušen byl až v roce 1950, a to zák. č. 141 ze dne 25. 10. 1950. Nutno také dodat, že na Slovensku platily v té době zákony uherské.

Dědictví selské.

Hospodářské a sociální poměry si vynutily od nejstarších dob zcela odlišné zákonodárství v oblasti selského dědictví. Podle starodávného českého zvykového práva dědil otcovský statek pouze jediný dědic, který byl povinen své sourozence vyplatit přiměřeným dílem. Byl to v první řadě zájem vrchnosti, ale i samého obyvatelstva, aby rolnické usedlosti nezchudly neustálým dělením pozemků. Od dob středověku dědil otcovský grunt vždy nejmladší syn. Ten však byl ve velmi častých případech v okamžiku otcovy smrti ještě nezletilý a tak musela se hospodářství ujmout jeho matka nebo některý z plnoletých bratrů.

Tomu učinil konec teprve císař Josef II., který patentem z 3. dubna 1787 změnil dosavadní zvyklost selského dědictví ve prospěch syna nejstaršího²⁰⁾, v jeho nežití ve prospěch nejstarší dcery. Zemřel-li vlastník usedlosti (zletilý či nezletilý) bez závěti a dětí, pak podle patentu z 25. 6. 1789 přešlo vlastnictví na jeho otce (žil-li), v případě jeho nežití na otcova nejstaršího syna, a jestliže ani ten nebyl naživu, pak na nejstarší dceru. Nebyl-li již nikdo z uvedených naživu, pak dědil nejstarší strýc nestaršího syna, v případě jeho nežití nejstarší dcery. Když však nebyl již vůbec nikdo z uvedených naživu, stala se jedinou dědičkou matka zemřelého. Přitom stanovil, že veškerý majetek je nedělitelný a neoddělitelný. Zásadně dědicem mohla být jen jedna osoba, která ostatní spoludědice byla povinna vyplatit penězi. Měl-li dědic již svůj statek, bylo podle dvor. dekretu z 17. 4. 1788 ponecháno na jeho vůli, který z nich si ponechá, neboť zásadně mohl vlastnit jen jeden. Tato omezení byla zrušena říš. zákonem z 27. 6. 1868, ale jeho působnost ponechal zemskému zákonodárství²³⁾, právě tak, jako vydání provádějících předpisů podle říš. zák. č. 52 z 1. 4. 1889 o selské dědické posloupnosti.

Vzhledem k těmto reformám bylo nutné vydat další opatření, která by zabránila chaotickému rozkladu zemědělských usedlostí. Proto další právní úprava se týkala dělitelnosti rolnických usedlostí střední

nebo větší velikosti nad 60 měr výsevu²⁴⁾. Podle zákona z 7. 8. 1908 čes. z.z. se považuje za statek střední velikosti (na který se vztahuje ustanovení o nedělitelnosti půdy) takový, jehož čistý katastr. výnos obnáší nejméně 100 K s rozlohou nad 5 ha, nebo nejvýše 1500 K bez ohledu na výměru.

Případlo-li dědictví několika osobám, statek mohl připadnouti jen jednomu z nich. Zpravidla příslušela přednost mužským dědicům před ženskými, starším před mladšími, bližším příbuzným před vzdálenějšími, rodným dětem před adoptivními, manželským před nemanželskými. Při společném vlastnictví manželů mohla být půda rozdělena tak, že 1/2 připadla vdově, druhá 1/2 ostatním dědicům. Nebyla-li o tom smlouva, následovala dědická posloupnost zákona, (tj. nejstaršímu synovi, nejstarší dceři, poté vnukovi nebo vnučce).

Tento zákon pozbyl platnosti teprve roku 1947²⁵⁾.

Dědictví testamentární a povinný díl.

Protože každý vlastník majetku mohl a může i nyní jím nakládat svobodně podle své vůle pro případ své smrti, je v jeho moci určit i svého nástupce. Od nejstarších dob se tak dělo sepsáním testamentu (poslední vůle) za přítomnosti nejméně dvou svědků, kteří pravost listiny stvrdili svými podpisy. Je jistě zajímavé, že např. ani nejstarší Vladislavovo zřízení zemské z r. 1500 nemá ustanovení o formě a náležitostech testamentu. Nenalezneme je ani v Zřízení zemském Volfa z Vřesovic z r. 1564⁴⁾. Zato velmi podrobně o nich pojednávají Koldínova Práva městská³⁾ z r. 1579. Podle nich může poslední vůli napsat zůstavitel sám s podpisem vlastní ruky, nebo dát napsat před úředními osobami, tj. městským písařem za přítomnosti dvou konšelů. Podrobná ustanovení o tom obsahuje 46 stran (64 - 110) foliového formátu.

Podle Obnoveného zřízení zemského z r. 1627 je pro platnost testamentu nutná současná přítomnost nejméně tří svědků, kteří jej spolupodepíší a zpečetí, nebo sepsání zemskými úředníky i svědectví pěti zachovalých svědků mužského pohlaví. Ani později v době tereziánské a Josefa II. se podmínky v podstatě nezměnily.

Liberálnější podmínky přinesl do testamentárních ustanovení teprve Obecný občanský zákoník z r. 1811, podle kterého bylo možno zřizovat poslední vůli před soudem i mimo soud, písemně nebo ústně, se svědky i bez nich, vlastnoručně i jinou osobou za přítomnosti 3 svědků, kteří závěť spolupodepsali. Svědčit nemohly osoby mladší 18 let, nesvéprávné, smyslu zbavené, slepí, hluchí, němí a osoby ve stejném stupni sešvagřené.

Díl povinný

Každá poslední vůle zůstavitele, která měla vždy prioritu před děděním ze zákona, podléhala od nejstarších časů omezení z povinného dílu, který musel být ponechán jeho dětem, nebo nejbližším příbuzným. O prvním z nich byla zmínka již v Právech městských z r. 1579, v Deklaratoriích z r. 1640, ale velmi jasně o něm pojednával O.O.Z. z roku 1811. Podle něho každý přirozený dědic v přímé linii (děti, vnuci, pravnuci) a není-li jich, pak každý předek přímé linie (rodiče, starší rodiče), musí obdržet jako povinný díl a to: potomci 1/2, předkové 1/3, co by jim připadlo ze zákona, v hotovosti. Tyto podíly nesmí být zatíženy žádnými břemeny.

V závěru naší tematiky uvádíme konečně i znění čs. právních norem.

Československý občanský zákoník z r. 1950

Jak jsme uvedli již dříve, byl O.O.Z. z roku 1811 zrušen teprve novým čs. občanským zákoníkem ze dne 25. října 1950 č. 141 Sb. Jeho ustanovení ve věci dědictví ze zákona téměř vůbec nerespektují staletou tradici a suverenitu pokrevního příbuzenství, neboť již v 1. skupině dědí rovným dílem nejen zůstavitelovy děti, ale i pozůstalý manžel. Ve druhé skupině dědí stejným dílem dokonce i ty osoby, které s pozůstalým žily nejméně 1 rok před jeho smrtí ve společné domácnosti, nebo byly na něj odkázány výživou, přitom manželovi musela zůstat nejméně 1/2 zůstavitelova majetku. Podrobný rozpis těchto ustanovení nemusíme uvádět, neboť až na stylistickou úpravu byla zachována i v dalším občanském zákoníku v r. 1964. Společným znakem ale bylo, že čs. zákony již neznaly pojmu „nemanželských dětí“.

Poněkud jinak však bylo upraveno dědické právo dětí adoptovaných, neboť osvojenec a jeho potomci i osvojitel a jeho příbuzní dědí navzájem podle dědických skupin jako příbuzní. Osvojenec nedědí v původní rodině a původní rodiče nedědí po něm.

Závěť bylo možno zřídit jen vlastnoručně písemnou formou. Závěť, kterou pořizovatel nenapsal vlastní rukou, musela být podepsána vlastnoručně před 2 přítomnými svědky, kteří ji spolupodepsali. Ten, kdo nemohl svou poslední vůli napsat ani číst, musel ji prohlásit před 3 svědky, kteří o tom sepsali zápis a podepsali jej. Každá závěť musela být datována. Každý mohl svou poslední vůli prohlásit do úředního zápisu před soudem nebo veřejným notářem. K platnosti takové závěti nebylo třeba svědků. Důležité: každý testament se rušil v c e l é m r o z s a h u napsáním nového, i když by mohl (třeba zčásti) vedle něj obstát. Odstavec o povinném dílu, který musí zůstat potomkům zesnulého, byl do čs. občanského zákoníku v r. 1964 převzat beze změn.

Nový občanský zákoník ze dne 26. února 1964 č. 40 Sb.

Prudký růst hospodářských a sociálních změn ukázal, že občanský zákoník z r. 1950 nevyhovuje vývoji současného života; a proto byl r. 1964 nahrazen novým. Jeho úplný text (včetně doplňků) obsahuje částka 14 Sb. z 11. 7. 1983. V něm i dědění ze zákona nedoznalo změn, neboť v 1. skupině dědí zůstavitelovy děti a manžel, každý z nich stejným dílem. Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti. Jestliže nedědí ani tyto jeho děti nebo některé z nich, dědí stejným dílem jejich potomci.

V 2. skupině (nedědí-li zůstavitelovi potomci) dědí manžel, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu 1 roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z toho důvodu o ni pečovali nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Dědicové 2. skupiny dědí stejným dílem, manžel vždy nejméně polovinu dědictví. V 3. skupině (nedědí-li manžel ani žádný z rodičů) dědí stejným dílem zůstavitelovi sourozenci a ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu 1 roku před jeho smrtí... (atd. jako ve 2. skupině).

Při dědění ze závěti může zůstavitel buď napsat závěť vlastní rukou, nebo ji zřídit ve formě notářského zápisu. K její platnosti je třeba, aby ji zůstavitel datoval a podepsal. Společná závěť více zůstavitelů (např. manželů) je neplatná. Jakékoli podmínky připojené k závěti nemají právní následky (ale neruší ji). Závěť se zrušuje platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát, nebo jejím odvoláním, nebo zničením.

Pokud se týče povinného podílu, musí nezletilým potomkům dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jejich dědického podílu ze zákona. Pokud tomu závěť odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.

Poznámky:

- 1) Levicitus, kap. 18, odst. 6 - 17 bible kralické.
- 2) Tamtéž, kap. 20, odst. 11, 12, 14, 17, 19 - 21.
- 3) Pavel Kryst. z Koldína, kancléř St. Města pražského (1530 - 1589): Práva městská král. Českého. Tiskem vydal r. 1579 Daniel Adam z Veleslavína. Knihovna Národ. muzea v Praze, sign. 32 A 9.
- 4) Volf z Vřesovic a Doubravské hory (+ r. 1569 v Praze): Práva a zřízení zemská král. Českého. Knihovna Národ. muzea v Praze, sign. 32 C 4. Pořadí práv a zřízení zem. od r. 1500 viz Archiv český V., s. 191; z roku 1550 ve Státní knihovně ČSR, sign. 54 B 28, 54 A 54; z roku 1564 tamtéž sign. 54 B 25; z roku 1594 tamtéž, sign. 54 B 26.
- 5) Nové právo útrpné a hrdelní Josefa I. pro král. České a markrabství Moravské etc. Anno MDCCVIII (1708).

6) Konrád Otto, český kníže (1189 - 1191).

7) Plné znění s odkazy obsahuje Jos. Kalouskovo „České státní právo“ s. 563 - 567.

8) Viktorin Kornel ze Všehrd (1455 - 1521), místopisatel desk zemských: „O praviech, o súdiech dskách země České knihy devateryř, nejúplnější přehled zvykového práva v Č.

9) Josef Kalousek (1838 - 1915), prof. dějin na univerzitě v Praze, žák Palackého a vydavatel jeho Dějin.

10) Viz pozn. 4), s.105.

11) Viz pozn. 3), s.101.

12) V originálu: Der Röm.Kai.auch zu Hungarn und Böheimb Vernewerte Landes Ordnung 1627 (str. 1-550) Königl. Majestät Ferdinands II., und Ferdinandi des Dritten Königliche Declaratorien udn Novellen vermehrt (1640), str. 1-133 s rukopisným přívazkem. V knihovně Národ. muzea v Praze sign. 48 VB 33. V českém znění: Obnovená práva a zřízení zemská král. Českého, 1627; tisk jen do s. 135, poté rukopis. Tamtéž jako v pozn. 12), sign. 32 A 11.

13) Václav Elznic: Inkolát v českém právu. Listy genealog. a heraldické společnosti v Praze, řada IV-1976, s.53-62.

14) DECLARATORIAE Jeho Milosti řím. císaře a Uherského a českého krále Ferdinanda III. L.P. MDCXL; ve sbírce rukopisů SÚA v Praze, č. 2818.

15) Viz. pozn. 14).

16) Martin Kolář - August Sedláček: Českomoravská heraldika, Praha 1925, díl I., s. 302.

17) Philipine Welser (1527 - 1580), dcera bohatého bankéře v Augšpurku.

18) Následník rakouského trůnu František Ferd. d'Este, zavražděn i s manželkou v Sarajevě r. 1914. Jeho choť Žofie roz. hrab. Chotková (1868 - 1914) byla známá krajně šetrná pobožnístkárka.

19) Eduard VIII., princ Waleský, do r. 1937 král anglický.

20) Handbuch alles unter des Kaisers Josef des II. ergangenen Verordnungen und Gesetze vom Jahre... (svazek 10. str. 52, 11/105, 13/99 1789, 15/125-139, 18/590). SÚA, sign. přír. knih IV Z 2.

21) Gesetze und Verfassungen im Justitz-Fache 1804 - 1811. Dritte Vortsetzung, s. 368. HMP sign. 2 G 119/VI.

22) V Českém znění: Obecný občanský zákoník, Vídeň 1872. První český předklad vyšel v Praze r. 1812. NM sign. 97 C 217. Viz též Vilém Veselý: Obecný občanský zákoník. Praha 1948. SK sign. 54 I 17191.

23) Omezení bylo zrušeno v Čechách 20. 12. 1869 č. 152 zem. zák., na Moravě 24. 9. 1868, č. 25 z.z., ve Slezsku 16. 10. 1868, ač. 21 z.z.

24) U nás platná dolnorakouská měřice měla 61,5 litru: plošná měřice fměla 533,3 čtv. sáhu, čili 1/3 katastrál. jistra, tj. 0,19 ha.

25) Oba zákony z r. 1889 a 1908 byly nahrazeny novým zákonem z 3. 7. 1947, č. 139 Sb. o zamezení drobení půdy.

Použité zkratky:

SK	Státní knihovna ČSR v Praze
NM	Knihovna Národního muzea v Praze
SÚA	Státní ústřední archiv v Praze
HMP	Knihovna hlav. města Prahy
Sb.	Sbírka zákonů (a nařízení)

Die Stufen der Blutverwandschaft und die Erbschaften unserer Vorfahren

Der Autor des Beitrages verfolgt, wie sich die Stufen der Blutverwandschaft in die Verordnungen aller Zeiten bis zum J. 1964 projizieren. Er führt ausführlich die diesbezüglichen Artikel an, welche sich in den böhmischen Landesverordnungen und in den Gesetzbüchern der habsburgischen Monarchie befinden.

- MK -

DOKUMENTOVÁNÍ PŘÍJEZDŮ ČESKÝCH IMIGRANTŮ DO AMERIKY

Úvodem

L. W. Dongres při diskusi o českých Američanech v článku v Americkém národním kalendáři (1924) řekl: „Až budou v budoucnosti děti v Československu studovat skupiny českých lidí, budou říkat Čechové žijí v Čechách, Moravané na Moravě, Slováci na Slovensku. V Severní Americe kdysi žili Češi, kteří se stali českými Američany. V Texasu žili texasští Moravané, kteří vymřeli poslední.“

I když my, texasští Čechové, děkujeme panu Dongresovi za jeho výroky, nemáme v úmyslu vymřít. Avšak tyto výroky s sebou přinášejí otázku, co se stane s etnickým uvědoměním ve čtvrté, páté a dalších generacích, usazených v Americe. Tento dotaz s naléhavostí položila Czech Heritage Society of Texas, která kromě obvyklých postupů při uchovávání kultury vyvinula program, jak zpracovávat výtahy a publikovat údaje o českých imigrantech z okresních sčítání (cenzů), naturalizačních záznamů, seznamů cestujících, církevních zápisů atd. Je to jaksi unikátní využití, dané jeho univerzalitou, neboť v tomto výzkumu neexistuje žádná sociální stratifikace jakéhokoli druhu. Věříme, že tento výzkum a jeho uchování ve zveřejněné podobě poskytne takový základ, aby příští generace mohly najít cestu zpět k domovům svých českých předků. Mým speciálním zájmem je dokumentace příjezdů českých imigrantů do Ameriky, založená na primárních pramenech. Budu pojednávat o jejím východisku, současném stavu, budoucích plánech a pokračujícím zveřejňování.

Českoameričtí genealogové a rodoví historikové se pravidelně dostávají k otázce, jak jejich předkové přišli do Ameriky. Na mysl přichází mnoho otázek. Jaké bylo jméno lodi? Kdy se přistěhovali? Jak dlouhá byla cesta? Jak loď vypadala? Který byl vstupní přístav? Při odpovědích na tyto otázky je zapotřebí vykonat mnoho důležitých výzkumů.

Kdy imigrovali?

I když Vám rodinná tradice může hodně vypovědět o přistěhování Vašich předků do Ameriky, jistě budete chtít vědět, jak mnoho z této tradice lze podložit dokumentačně. I když máte informací málo či žádné, můžete se pustit do hledání.

Jedna z prvních věcí, kterou byste měli udělat, je prozkoumat cenzus (sčítání obyvatelstva) z roku 1900 nebo 1910. Jestliže v těchto součtech dokážete najít a pozitivně identifikovat své předky, získáte pro svůj výzkum důležité informace, protože tato sčítání ukazují rok imigrace do Ameriky a zda Váš předek byl či nebyl naturalizován k roku 1900 nebo 1910. Tato sčítání pochopitelně obsahují všechny možné další

údaje, které genealogy zajímají, jako je měsíc a rok narození, počet let od sňatku, počet žijících dětí atd. Pokud se objeví datum imigrace před rokem 1880, pak potřebujete projít příslušná sčítání. To vám poskytne představu, zda se Vaši předkové stěhovali z místa na místo. Znalost místa pobytu vašich předků v určitém čase vám dá klíč k tomu, kde máte hledat naturalizační záznamy. Tyto záznamy jsou důležité, protože vám řeknou jméno přístavu, kde se váš předek nalodil, kdy odplul, kdy a kde přijel do Ameriky. Před rokem 1906 se naturalizační řízení konalo u okresních soudů, umístěných v okresních městech. Možná budete muset vyhledat několik různých okresních soudů, než najdete naturalizační záznam vašeho předka.

Někteří čeští imigranti se nezatěžovali naturalizací. Jiní to dělali jen pomalu. Mám jednoho předka, který přijel do této země v roce 1872 jako malé dítě, ale naturalizován byl až v roce 1926. V tomto případě jsem našel jeho naturalizační doklady u Immigration and Naturalization Service (INS).

Seznamy cestujících

Po identifikaci vstupního přístavu a data příjezdu budete pravděpodobně chtít zjistit, zda by bylo možné najít seznam cestujících lodí, na které váš předek přijel. Stupeň obtížnosti vašeho hledání bude záviset na tom, ve kterém přístavu váš předek vstoupil do USA. Protože seznamy cestujících jsou uloženy v Národním archivu (National Archives), měli byste si zjistit, co je přístupné. Pro začátek je výborný The Guide to Genealogical Research in the National Archives. Snad si také budete přát prostudovat Immigrant and Passenger Arrivals: A select Catalog of National Archives Microfilm Publications. Oba tituly jsou dostupné u National Archives Trust Fund Board, Washington, D.C., 20408.

Existují dva druhy seznamů cestujících. Jsou to celní seznamy a imigrační seznamy.

Celní seznamy cestujících sestavovali kapitáni lodí, které přivážely imigranty do USA. Tyto seznamy shromažďovali výběrčí cla podle kongresového zákona, schváleného 2. března 1819, a pozdějších zákonů. V dalších letech byl sestavován jiný druh seznamů. Nazývá se imigrační seznam cestujících. Národní archiv má např. mikrofilmové kopie původních celních seznamů cestujících pro New York za léta 1820-1897 a rovněž vlastní mikrofilmové kopie imigračních seznamů cestujících od 16. června 1897 do roku 1942. Národní archiv vás však nenechá zkoumat seznamy cestujících mladší 50 let.

U seznamu cestujících je třeba si pamatovat důležitou věc - na kapitánovi se žádalo, aby odevzdal svůj

seznam v prvním přístavu, který v USA navštívil. V ostatních přístavech, kde se cestující nakonec vylo-dili, kapitán většinou žádný seznam neodevzdával. Celní seznamy cestujících udávají jméno, věk, povolání a zemi původu. Záhlaví uvádí datum a přístav, odkud loď odplula, stejně jako datum a přístav, kde došlo k vylodění.

Imigrační úřady ve vstupním přístavu tyto sezna-my cestujících odevzdané kapitány přepsaly do zvláštního dokumentu, nazývaného Souhrn (Abstract). Originální seznamy cestujících si ponechávaly imigrační úřady v prvním přístavu, kam loď doplula. Souhrn byl odeslán do Washingtonu, D.C. Jak celní seznamy cestujících, tak Souhrny byly v posledních letech shromážděny kvůli bezpečnému uložení v Národním archivu ve Washingtonu, D.C. Odsud lze zakoupit mikrofilmové kopie těchto sezna-mů cestujících a Souhrnů.

Jestliže váš předek přijel do přístavu Baltimore, máte štěstí. Jsou dostupné seznamy z let 1820 - 1891. A co více, mají rejstřík. Imigrační seznamy cestujících jsou dostupné od 12. prosince 1891 do 30. listopadu 1909. Také údaje o imigrantech, kteří přijeli do New Orleansu, jsou k dispozici. Existují celní seznamy pro roky 1820-1902. Rejstřík je neúplný, takže buďte opatrní. Imigrační seznamy se zachovaly od ledna 1903 do prosince 1945. Rovněž jsou dobře dostupné údaje pro přístav New York. Celní seznamy pokrývají roky 1820-1897. Existuje rejstřík, který začíná 16. červnem 1897 a končí 31. prosincem 1943.

Imigrační seznamy cestujících vykazují město, které imigrant opustil a kam šel v USA. Takže jestliže jeden z vašich předků imigroval v 90. letech nebo později, budete mít zajímavé výzkumné možnosti. Dosud jsme hovořili jen o seznamech cestujících v Americe. Existovaly však také seznamy, které zůstaly u evropských úřadů. Nejznámější jsou seznamy cestujících z Hamburku. Jsou přístupné v Knihovně kongresu a v pobočných genealogických knihovnách Církve novodobých svědků Ježíše Krista (někdy nazývané mormoni).

A co loď?

Jestliže Vás zajímají technické detaily lodi, na které váš předek přicestoval, vůbec nejlepším prame-nem je Lloydův univerzální rejstřík (Lloyd's Universal Register). Knihovna kongresu vlastní jeho jeden výtisk uveřejněný v roce 1886. Byl to významný pokus zkatalogizovat všechny lodě na světě s tonáží na 100 tun. Rozděluje lodě do dvou kategorií: plachetnice a parníky. Univerzální rejstřík uváděl jméno lodi, mate-riál, z něhož byla loď vyrobena, jaký to byl druh lodi (bark, briga atd.), pod jakou vlajkou loď plula, domovský přístav, netto tonáž, délku, šířku a výšku lodi, kde kdy a kým byla postavena a konečně kdo byl jejím vlastníkem. Malé upozornění -Lloyd's publikuje rejstříky lodí, které pojišťuje, už od prvních let po roce

1800, ale Lloydův univerzální rejstřík je zcela odlišný, protože obsahuje také lodě, které u něho nebyly pojištěny.

Jiným dobrým zdrojem je Passenger Ships of the World Past and Present od Eugena W. Smithe. Jestli-že se zajímáte o obraz lodi, na které váš předek cestoval, mohli byste prohledávat námořní muzea. Avšak existuje dobrá šance, že obraz vámi hledané lodi je v jednom z těchto míst:

Steamship Historical Society of America, Inc.
University of Baltimore Library
1420 Maryland Avenue
Baltimore
Maryland 21201-5782
Peabody Museum
East India Square
Salem, Massachusetts 01970

Nejnovější výzkum

Několik badatelů, jako Albert Blaha, Ed Hejl, Marie Sobotka a já sám, shromažďuje údaje o příjezdech českých imigrantů. Do této doby jsme uveřejnili dvě knihy pod názvem Czech Immigration Passenger Lists, svazek I. a II. Brzy bude zveřejněn svazek III. Tyto knihy obsahují jména 20 747 českých imigrantů. Většina našich výzkumů dosud nebyla publikována. Následující tabulka sumarizuje výsledky našeho výzkumu do současnosti.

Sumář české imigrace

Rok	Galveston	New Orleans	New York	Baltimore
1848	6			1
1849	13			36
1850	17			3
1851	9			1
1852	2	348		6
1853	156	60		17
1854	157	486		27
1855	56	137	251	103
1856		9	181	173
1857	13	35		170
1858	13	56		5
1859	8	113		
1860	312	59	99	390
1861	14	127		792
1862				552
1863				14
1864				546
1865		59		720
1866	153	24		1186
1867	155	48	58	2284
1868	91	46		1702
1869	124	36		2465

1870	362	396		2097
1871	285	581		2219
1872		334		1552
1873		297		2057
1874				2663
1875				1821
1876		65		1258
1877		123		749
1878		48		989
1879		257	608	1500
1880		596		4383
1881		265	862	3503
1882		20	284	2090
1883		4		1314
1884		8	684	501
1885			748	193
1886				1123
1887			322	3078
1888				1859
1889			162	1063
1890				1959
1891			1080	2563
1892			544	2536
1893				1038
1894			127	366
1895		2		365
1896	62	1		394
1897	259			382
1898	308	1		413
1899	128	1		194
1900	242			
1901	267			
1902	543			
1903	760			
1904	604			
1905	1131			
1906	1662			
1907	1942			
1908	636			
1909	822			
1910	805			
1911	759			
1912	773			
1913	1109			
1914	555			
	15313	4642	6010	58078

To je celkem 84 043 jmen českých přistěhovalců, které byly do této doby excerpovány.

Plány do budoucna

Náš příští úkol je uveřejnit údaje o českých imigrantech, kteří přijeli do Baltimore před rokem 1900. Jak můžete vidět, bude to přes 58 000 českých jmen, takže budeme muset publikovat dva nebo tři další svazky. Naším dlouhodobým úkolem je excerpovat jména všech Čechů, kteří přijeli do přístavu New York před rokem 1900. Před pěti lety jsem si myslel, že to bude fyzicky nemožný úkol, ale nyní na základě své zkušenosti věřím, že tento úkol je zcela uskutečnitelný. Již jsme začali a doufáme, že skončíme během následujících pěti až deseti let.

Z anglického originálu přeložil Petr Koukal

Redakční poznámka:

Tímto příspěvkem chce redakce našeho časopisu přiblížit specifické problémy, s nimiž se musí potýkat americký zájemce o historii svého rodu. Leo Bača, potomek moravských přistěhovalců před více než 100 léty, si dal za svůj životní cíl právě napomoci svými četnými pracemi v genealogickém bádání těm zájemcům, jejichž předkové vyšli z českého prostředí a tím vlastně nepřímo i vzbudit u nich zájem o vlast svých předků.

Erich Šefčík

Dokumentierung der Ankünfte der böhmischen Imigranten in Amerika

Ein Beitrag des amerikanischen Genealogen der böhmischen Herkunft über die Möglichkeiten der genealogischen Forschung in USA und über das Verfolgen der Ankünfte der böhmischen Einwanderer in Amerika.

- MK -

Z heraldikova zápisníku

Miroslav Pavlů

Ještě k berchtoldovské pamětní desce v Uherčicích

Objasnit mnohý problém pomůže někdy heraldikovi i docela obyčejná náhoda. Platí to i v případě pozoruhodné erbovní desky z uherčického zámku (1661), o níž jsme v našem seriálu už psali. I/ Příspěvek byl ukončen úvahou o pravděpodobně chybně tesaných erbech Berchtoldů a Sprinzensteinů. Celou záležitost jsem po odeslání článku do redakce pustil z hlavy. Zřejmě bych na ni pro jinou práci úplně zapomněl, nebýt fotografie, která mi padla do oka při studiu práce J. Krčálové o architektu Pieronim.2/

Dočteme se v ní, že G. Pieroni byl mj. také autorem plánů přestavby zámeckého kostela sv. Matouše v Brtnici v době, kdy náležela jednomu ze známých pobělohorských kořistníků, císařskému vojevůdci hr. Rombaldovi (XIII.) z Collalta a San Salvatore. Zmíněný fotografický záběr ukazuje jednu z bočních kaplí

kostela a nad ní ve štuku provedený erb bez klenotu. Figurou štítu je ono kosmé břevno se stupňovitým řezem, které už známe z „uherčické varianty“ erbu bar. Františka Benedikta Berchtolda. Jde tedy snad opravdu o dosud neznámý erb Berchtoldů?

Ke konečnému i nečekanému vyřešení této otázky přispěly dva další snímky, pořízené tentokrát v brtnickém farním kostele sv. Jakuba Většího.^{3/} Jde o záběry horních částí dvou postranních oltářních obrazů sv. Eduarda a sv. Cecilie - patronů hr. (od 22. 11. 1822 knížete) Eduarda Collalta (+5. 2. 1833) a jeho ženy hr. Cecilie, roz. bar. de Gradenigo (+24. 1. 1827), malovaných v r. 1801 J. Winterhalterem.^{4/}

Rámy obrazů zhotovené patrně ve stejné době (příp. někdy v letech 1801-22) korunují řezané a polychromované alianční erby donátorů 5/ (obr. č. 1).

Čtvrcený štít se třemi klenoty patří hrabatům z Collalta a S a n S a l v a t o r e 6/; štít s kosmým břevnem se stupňovitým řezem a se stylizovaným benátským dóžecím kloboukem na sedmihroté koruně s perlami, podobné tzv. koruně pohanské, náleží starobylému benátskému domu bar. de G r a d e n i g o 7/ Oba, jen s cizími klenoty najdeme pak i na uherčickém portálu z r. 1661! Přidáme-li k tomu fakt, že Uherčice byly v letech 1768-1945 majetkem brtnických Collaltů, je „záhada“ objasněna.^{8/} K částečné „úpravě“ erbů Berchtoldů a Sprinzensteinů pro novou vrchnost došlo někdy v letech 1793-1827 (štít Gradenigů je ovšem situován nesprávně vpravo, štít Collaltů vlevo).^{9/}

Zbývá snad jen pokusit se zodpovědět poslední otázku. Proč nebyly ztesány i staré klenoty a proč zůstaly nedotčeny oba votivní nápisy spolu s leto-počtem? Nápisy i datace mohly jistě bez obtíží zmizet, to však Collalty zřejmě příliš netrápilo. A v případě heraldických reliéfů se tak mohlo stát ze zcela prozaického důvodu. Otesané štítové figury se totiž snadno daly nahradit jednoduchým znamením (Gradenigo) či čtvrcením (Collalto), šlo jen o to, vybrat kámen na příslušných místech více do hloubky. Horší už by to bylo právě s klenoty - ty by šly pouze odtesat! Rušit starou, jinak ale velmi pěknou erbovní desku a nahrazovat ji novou vrchnost asi neměla v úmyslu, ať už ji k tomu vedly důvody úsporné, estetické či jiné, a tak vznikly ve skutečnosti neexistující erby neexistujících rodů „Berchtoldgradenigů“ a „Sprinzenstein-collaltů“.

Poznámky:

1) M. Pavlů, Neznámý erb Berchtoldů z r. 1661, Zpravodaj Klubu genealogů a heraldiků Ostrava, č. 36/1988, s. 22 - 24.

2) J. Krčálová, Giovanni Pieroni - architekt?, Umění 36 1988, č. 6, s.511-542; fotografie na s. 516.

3) Negativy ochotně a pohotově zapůjčil P. Tybitancl z Prahy, jemuž děkuji také za informace zejména k rodu Gradenigo.

4) Srov.: A.J.Pátek, Jihlavský okres (VM), Brno 1901, s.141,139; J. Tiray, Slavonický okres (VM), Brno 1926, s.229; A. Král v.Dobrá Voda, Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien, Prag 1904, s.38; SOA Brno, G 169,III/374; V. Nejedlý, Uměleckohistorické památky Brtnice, In: J. Janák a kol., Dějiny Brtnice a připojených obcí, Brno 1988, s.387.

5) Obraz sv. Eduarda má rám s erby Collalto-Gradenigo, nad obrazem sv. Cecilie jsou erby přehozeny - vpravo je erb ženy, vlevo erb muže! V r. 1822 (22.11.) byl hr. Eduard Collalto povýšen jako první z celé rodiny do knížecího stavu. Podle informace P. Tybitancla přibyli ke knížecímu erbu dva lvi jako štítonoši. Erb by tedy měl být ještě hraběcí a v takovém případě nemohl vzniknout později.

6) Erb ovšem není zcela přesný. Mezi zdviženými rukama na pravé přílbě chybí vpravo hledící korunovaná orlice, panna uprostřed má držet v pravé ruce hrad o pěti věžích, v levé turnajskou přílbu se třemi pery. Pomineme-li barvy (originál znám jen z černobílé fotografie), v ostatním se shoduje s malovaným erbem Eduardova otce, hr. Antonína Oktaviána Collalta z r. 1781, který je zjevně kopií originálu z nobilitačního diplomu (SOA Brno, A 3,1/69, fol. 295; viz titulní strana).

Podle tohoto pramene je štít černošedě čtvrcen, na něj je postavena hraběcí koruna s devíti perlami a tři přílby s klenoty (dvě turnajské, jedna zavřená kolčí). Pravá má namísto koruny knížecí čepici s hermelínovým lemem, z níž vyrůstají obrněné lidské ruce. Prostor mezi nimi vyplňuje vpravo hledící červená korunovaná orlice. Z prostřední přílby korunované pohanskou pětihroutou korunou vyrůstá nahá zelená panna s dlouhými, rozpuštěnými vlasy. V pravé ruce drží stříbrný hrad s červenými střechami a pěti vysokými věžicemi, v levé turnajskou přílbu se třemi pštrosími pery - jedním stříbrným mezi dvěma černými. Pravá přílba nese rovněž pohanskou korunu a klenot jediné lidské ruky, oděné v barvách štítu. Pěst svírá krk zeleného korunovaného hada, který plívá oheň a obtáčí paži v několika spirálách. Přikryvadla jsou všude černo-stříbrná.

Téměř shodně vyobrazuje hraběcí erb Collaltů H. v. Kadich (Der Mährische Adel, Nürnberg 1899, tab. 14), pouze s jednou podstatnější odchylkou - had není korunovaný a namísto ohně vyplivuje (nebo polyká) nahé dítě! Přibližně totéž říká i A. Sedláček (Českomoravská heraldika 2, Praha 1925, s.386-87). Vývoji erbu (resp. klenotů) Collaltů by měla být věnována patřičná pozornost v samostatné studii už z toho důvodu, že na Moravě nežili

příslušníci jedné, ale hned tří rodových větví. Přímí potomci hr. Rombalda XIII. vymřeli už r. 1707, rod hr. Vinciguerry V. Collalta (jehož vnuk hr. Vinciguerra Tomáš připojil k rodovému fideikomisu r. 1768 i Uherčice) vymřel v r. 1779. Celého majetku se pak ujal potomek Rombaldova bratra Mikuláše III., hr. Antonín Oktavián. Tato, od r. 1822 knížecí větev držela svěření až do r. 1945 (srov.: Pátek, c.d.,s.137).

7) Podle P. Tybitance je štít červený, figura zlatá. Klobouk je rovněž červený, zakončený zlatou rolničkou. Hraběnka Cecilie Gradenigo pečeti 8. 3. 1810 typářem, do jehož pečetního pole byly vyryty alianční erby Collalto-Gradenigo v oválných štítcích pod společnou listovou korunou (SOA Brno, G 169,III/337; obr. č. 2). Její štítek nese figuru kosmého břevna se stupňovitým řezem, kterou známe z památek v Brnici a v Uherčicích.

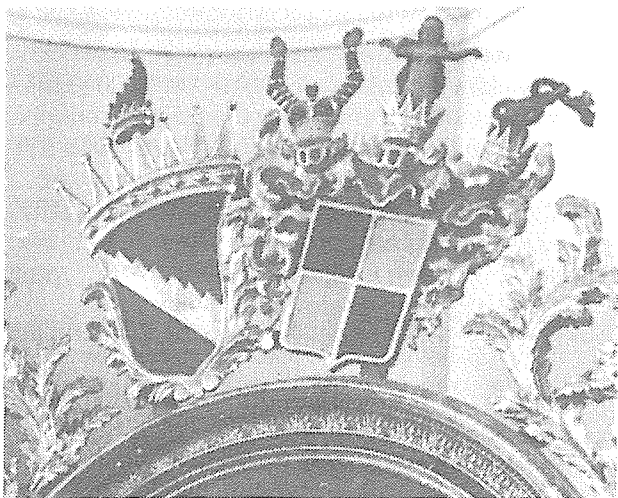
8) Tiray, c.d.,s.195.

9) V r. 1793 zemřel Eduardův otec a majitel fideikomisu hr. Antonín Oktavián Collalto a v r. 1827 Eduardova manželka Cecilie Gradenigo (Tiray,c.d.s.195,229; SOA Brno, G 169,III/374). Pro štít Collaltů bylo z praktického důvodu vybráno místo, které do té doby vyplňoval štít Sprinzensteinů - oba erby měly totiž stejný počet klenotů!

Noch zur Berchtold'schen Gedenktafel in Uherčice

Auf dem Grunde neuer Erfahrungen ergänzt der Autor seinen im letzten Nummer des Zpravodaj veröffentlichen Beitrag. Die ursprünglichen Allianz-Wappen des Adels Berchtold und Sprinzenstein, welche am Schlossportale in Uherčice ihr Platz hatten, wurden am Umgeange des 18. und 19. Jahrhunderts bildhauerisch verändert. Doch blieben die ursprünglichen Kleinodien dabei ungerührt. So entstanden die niemals existierten Wappen der nichtexistierten Geschlechter Berchtold-Gradenigo und Sprinzenstein-Collalto.

MK

Obr. č. 1 - Alianční erby hr. Cecilie Gradenigo a hr. Eduarda Collalta v Brnici (foto P. Tybitanci).

Heraldika na stránkách vlastivědných časopisů

Pobeskydí

1967 - (1987) (vydává OVM Frýdek-Místek 2x ročně) (Bibliografie za léta 1967-1987 v č. 2/1973 a č. 2/1983)

Krejčík, Tomáš: Erby v rytířském sále frýdeckého zámku.

1969, č. 2, s. 12-13.

Stručná charakteristika souboru 35 malovaných erbů z 19. stol.; kresba erbu Maternů z Květnice.

Kunzová, Eva: Spolkové prapory ve sbírkách OVM ve Frýdku-Místku.

1984, č. 2, s. 2-14.

Popisy praporů, z nichž řada nese městskou nebo cechovní symboliku.

Mlčák, Leoš: Nová kampanologická zjištění v okrese Frýdek-Místek.

1978, č. 2, s. 14-18.

Popisy zvonů, z nichž zvon z Bílé nese erb Ludvíka Tharoula z Tharoulu z r. 1642.

Pchálek, Jan: Kamenná erbovní plastika připomínající bělohorskou dobu.

1974, č. 1, s. 14-16.

Popis a foto znaku olomoucké kapituly z konce 18. století na průčelí kostela ve Staré Bělé.

Týž: Odkaz minulosti do současnosti. Ze zájmové činnosti našich genealogů a heraldiků.

1978, č. 2, s. 50-55.

Zpráva o vzniku a činnosti ostravské pobočky GHSP.

Žáček, Rudolf: Znak města Frýdku-Místku.

1978, č. 2, s. 26-28.

Popisy znaků obou měst a znaku souměstí.

Práce a studie Okresního vlastivědného muzea Frýdek-Místek

1977 - (1985) (č. 1-6, vychází nepravidelně)

Müller, Karel: Neznámá pečeť Frýdlantu nad Ostravicí.

5/1984, s. 55-56.

Popis a foto pečeti datované 1714.

Práce Vlastivědného ústavu Vsetín

1972-1973 (3 čísla - květen 1972, prosinec 1972, říjen 1973)

Baletka, Ladislav: Nad výzkumy kostela Svaté Trojice ve Valašském Meziříčí.

1/1972, s. 26-30.

Popisy náhrobníků Jana Žernovského z Žernovic

1585, jeho dcery Magdaleny 1584 (též foto), Jiřího F. Wagnera a jeho manželky Barbory 1693 (též foto).

Týž: Přípisky ve starých tiscích Vlastivědného ústavu Vsetín.
2/1972, s. 34-45.

Foto titulní strany bible z r. 1506 (Knihopis 1097) s tištěným znakem Starého Města pražského a další strany s tištěnými znaky staroměstských měšťanů Hlavsy, Sovy a Lazara.

Týž: Cechovní pečetidla z okresu Vsetín.
3/1973, s. 12-24.

Popisy a foto 24 cechovních pečetidel z Kelče, Krásna n. B., Valašského Meziříčí a Vsetína, z nichž většina nese cechovní symboliku.

Zpravodaj Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně

1985 - (1988) (vychází 1x ročně)

Krba, Jan: Společenstvo kovářů a podkovářů ve Valašském Meziříčí.
1986, s. 19-25.

Foto nápisového razítka společenstva z r. 1922.
Karel Müller

Jan Pelant: Města a městečka Západočeského kraje.
Plzeň 1988, II. vydání, 333 stran.

Encyklopedická příručka Jana Pelanta je krásnou ukázkou toho, jaký hlad je mezi čtenářskou veřejností o dobrou informativní regionální vlastivědnou literaturu. Pelantova práce totiž vyšla v rozmezí čtyř let podruhé, tentokrát péčí Západočeského nakladatelství v Plzni. Je svým způsobem pojetí vlastivědnou v tomto typu literatury, protože komplexně podává základní informace o historickém i současném vývoji měst a městeček západočeského kraje. Čtenář se vedle historických údajů dozví mnohé o správním, sociálním, ekonomickém, demografickém a kulturním vývoji 129 městských lokalit kraje (jak bývalých, tak současných). Za každou lokalitou J. Pelant přináší důležitější historicko-vlastivědnou literaturu, takže vlastivědným, kulturním pracovníkům a také učitelům a profesionálním historikům příručka slouží nejenom jako zdroj poučení, ale i jako prvotní pramen k dalšímu rozšiřování vědomostí.

J. Pelant svoji publikaci uvádí studií o vývoji západočeských měst a městeček od jejich vzniku do současnosti (s. 5-47) a uzavírá ji tabulky se základními údaji popisovaných lokalit, kde najdeme německý ekvivalent názvů měst, údaj o nejstarší písemné zmínce, datum povýšení na město nebo městys a další. Dále práce obsahuje seznamy zkra-

tek, slovníček méně známých pojmů a osobní rejstřík.

Encyklopedická práce J. Pelanta by měla sloužit jako vzor k dalším takovým příručkám o ostatních českých městech a městečkách.

- Šef -

Jan Zeeman: Familiewapens, een traditie herleeft.
Alkmaar 1987, 64 s.

Tato kniha patří do okruhu současných obrazových heraldických rukovětí je svým provedením milým překvapením. Text i barevné obrazy jsou zde v překvapující kontinuitě, a tak i člověk neznalý cizího jazyka velice rychle pochopí základy heraldiky. Jsou osvětleny jednotlivé heraldické pojmy i heraldická symbolika, zobrazeny jsou heroltská i jednotlivá obecná znamení. Je zde rovněž věnována pozornost vztahům mezi erbem a praporem a praktickému užití heraldiky v současné době.

Pro českého čtenáře je velice zajímavá heraldika erbovních příslušníků nizozemského královského loďstva-znamení není ve štítu, ale na kruhovém poliovinutém zauzleném lodním lanem a ležícím na dvou zkřížených kotvách. Nad kruhovým polem je tzv. lodní koruna. Je to kniha, po které s radostí sáhne každý, kdo chce proniknout do tajů heraldiky.

Chocholatý

Zpráva o činnosti KGHO za rok 1988

Dne 19. 1. 1989 proběhla hodnotící členská schůze KGHO v prostorách DK ROH Vítkovic. Zprávu o činnosti, kterou přetiskujeme, přednesl předseda klubu VI. Markl.

Naše první společné setkání v měsíci lednu nás nutí k zamyšlení nad činností v uplynulém roce a zhodnocení pasiv i aktiv práce celého výboru po uplynulé volební období. Dovolte mi, abych znovu přiblížil některé body naší činnosti.

Přednášková činnost:

V uplynulém období byly prosloveny následující přednášky:

- PhDr. K. Jiřík - Ostrava za I. světové války a rok 1918
- PhDr. A. Barcuch a PhDr. E. Rohlová - Základy chronologie, epigrafiky a diplomatiky
- J. Stibor - Zábřeh v dějinách a heraldice
- PhDr. K. Müller - Pár slov o heraldice
- PhDr. J. Vybíral - Opavský rodák J. M. Olbrich a jeho dílo
- PhDr. P. Hamza - Muzeum revolučních bojů a osvobození, vznik a tradice
- J. Stibor - Z historie rodu Žerotínů
- PhDr. A. Matějová - Okresní archiv ve Frýdku-Místku a jeho fondy
- PhDr. J. Jurok - 100 let muzea v Novém Jičíně

Poprvé po celý rok probíhaly tzv. Volné tribuny, kde se střídala témata genealogická, heraldická i vlastivědná a více prostoru bylo věnováno problémům klubovým. Pro úplnost si osvěžíme jejich sled:

- M. Kroček - Praktické čtení starých textů
- M. Kroček - Praktické čtení starých textů
- M. Kroček - Praktické čtení starých textů
- V. Rolinc - Zmnožení příjmení v genealogii
- M. Kroček - Praktické čtení starých textů
- V. Kejla - Heraldický fotoarchív
- kolektiv - Činnost klubu, tiskové záležitosti, přednášková činnost
- kolektiv - Heraldický fotoarchív, činnost klubu
- M. Kroček - Historické zajímavosti Ostravy a okolí
- M. Kroček - Historické zajímavosti Ostravy a okolí

Jak je z přehledu patrné, naprostou převahu zde měli přednášející z řad členů klubu a je potěšující, že dovedli držet krok s profesionálními pracovníky a svými lekcemi dokázali vyburcovat posluchače ke spolupráci.

Publikační činnost:

Výbor si předsevzal dohnat v r. 1988 výpadky z r. 1987 a srovnat své „dluhy“ tak, aby do r. 1989 šel nový výbor s čistým štítem. K dosažení tohoto cíle měl nemalou měrou přispět profesionální pracovník MTZ v Ostravě. Na jeho radu byla ztažena čísla z tiskárny Služeb města Ostravy a s dalšími zadána do tiskárny MTZ v Ostravě s příslibem, že ve velmi krátké době bude vše v pořádku. Bohužel, nestalo se tak. Mezi tím spatřil světlo světa Sborník referátů ze III. setkání genealogů a heraldiků Ostrava 1986, jenž je svým obsahem velmi zajímavý, ale práce všech zainteresovaných byla devalvována ne zrovna kvalitní prací technického redaktora. Urgence na dokončení zadaných čísel Zpravodajů končily bezvýsledně. Teprve po osobním jednání na úrovni ředitele MTZ - předseda klubu se daly věci do pohybu. Bylo rozhodnuto vytisknout čísla 30, 31 a 32 v pobočném provozu MTZ ve Frýdku - Místku a to tak, že č. 30 a 31 vyjde jako dvojčíslo bez újmy na obsahu a objemu a další Zpravodaje, t.j. č.: 33, 34, 35 a 36 a další, včetně mimořádného čísla, budou vytisknuty v pobočném závodě MTZ v Karvině. V měsíci listopadu bylo expedováno č. 34, v prosinci pak bylo vytištěno č. 35, takže můžeme vyslovit naději, že rok 1989 bude oním rokem, který srovná v naší ediční činnosti všechny dluhy.

I přes tento handicap publikovali mnozí naši členové na stránkách odborných, vlastivědných a regionálních publikací. Pro nedostatek času a z obavy, abychom někoho neopomenuli, tuto část nebudeme dále rozvádět.

Zájezdová činnost:

Dne 28. 2. se zúčastnilo 25 členů klubu a jejich

rodinných příslušníků výstavy „Historie hornické práce a techniky“ na výstavišti Černá louka v Ostravě.

Dne 21. 5. byl uskutečněn autokarový zájezd na Oravu a do Žiliny; i přes nepříznivé počasí byla spokojenost na straně 36 účastníků. Podrobnosti o obou akcích byly zveřejněny na stránkách Zpravodaje.

Výstavní činnost:

Byly instalovány dvě výstavy a to „10 let činnosti KGHO v Ostravě“, která byla splátkou dluhu z r. 1987, kdy pro tento účel nebyla uvolněna výstavní místnost; akce proběhla ve dnech 13. 1. - 24. 1. a shlédlo ji 2.139 zapsaných diváků. Další výstava se uskutečnila ve dnech 1. - 11. 11. pod názvem „Z heraldické tvorby J. Hanáčka a J. Loudy“ a shlédlo ji 977 zapsaných diváků. Novinkou této akce bylo slavnostní otevření výstavy ve spolupráci s ostravskou konzervatoří.

Práce výboru KGHO:

V loňském roce pracoval výbor v následujícím složení:

Předseda -	Vladimír Markl
Místopředseda -	Jiří Stibor
Jednatel -	Ing. Ivo Vrba
Hospodář -	Jiří Palát
Knihovník a archivář -	Karel Láska
Vedoucí redakční rady -	PhDr. Karel Müller
Technická redakce Zpravodaje -	PhDr. Petr Pavliňák
Distribuce -	Věra Stachovská
Kronikář -	Marek Pietoň
Člen výboru -	Miloslav Kroček
Člen výboru -	Vladimír Kejla

Již několik let se vyskytují v práci výboru určité komplikace a ani minulý rok nebyl výjimkou. V březnu se z práce ve výboru omluvil M. Pietoň, důvodem byl nástup základní vojenské služby a týž měsíc přestal docházet na schůze PhDr. P. Pavliňák. V květnu byl do výboru na místo M. Pietoně kooptován S. Mazurek a povinnosti P. Pavliňáka přejal na svá bedra z větší části ing. Vrba. Poslední tři měsíce se pro dlouhodobou nemoc nezúčastňoval práce výboru K. Láska. Tyto i jiné výpadky byly nahrazeny zvýšeným úsilím ostatních členů řídicího kolektivu. Výbor se na svých jednáních sešel celkem dvanáctkrát, z toho 2x mimořádně, jednání výboru se řídilo plánem práce na rok 1988, který byl upřesněn na každé pololetí. Mimo běžné záležitosti jako otázky života klubu, růst členské základny, tiskové záležitosti, vyřizování korespondence, vedení kroniky, práce jednotlivých referátů to byly další body, u kterých bych se rád zastavil.

a) Práce na tématu „Vícegenerační rodiny ve VŽSKG 1828-1988“. Práce kolektivu byla směřována ke 160. výročí založení VŽSKG. Tým odvedl značný kus práce a připravil si zázemí pro instalaci výstavy,

kteřá ukáže výsledky snažení celého kolektivu již v dubnu 1989. U odborných kruhů se zatím výsledky setkaly s mimořádným ohlasem.

b) Počátkem roku došlo k zintenzivnění práce na zřízení heraldického fotoarchivu, který měl ve vínku především sběr materiálů heraldického charakteru převážně v severomoravském kraji, ovšem ani „zbytek“ naší vlasti neměl být opomíjen. Bohužel, i přes veškerou aktivitu nebylo dosaženo touženého, dle mého názoru neskromného cíle v počtu získaných fotografií. Přesto bylo dosaženo ve fotodokumentaci poměrně účtyhodného počtu registrovaných záběrů.

c) Po osmi letech snažení L. Kejly a Dr. Pavliňáka byly konečně získány i vlastní místnosti pro knihovnu, studovnu a archiv klubu. Po nezbytných úpravách by tyto prostory měly být zpřístupněny pro uvedené účely během jara 1989. Zde bych chtěl upozornit, že studium bude alespoň v prvopočátcích činnosti knihovny pouze prezenční.

Členská základna:

Díky uvedeným iniciativám došlo i přes přirozený úbytek členské základny způsobený úmrtím, stářím, přechodem k jiným zájmům a v neposlední řadě i neotřelým metodám klubové práce k mírnému nárůstu, který mohl být snad i větší, pokud by se podařilo realizovat ediční plány v plné šíři. Zastavili jsme tak mírný pokles z posledních tří let a je potěšitelné, že noví členové se rekrutují převážně z mladších lidí. Pro zásluhy o rozvoj klubu byli jmenováni čestnými členy KGHO K. Hrbáček a L. Kaňok s právy řádných členů a dopisujícím členem byl jmenován po předchozím schválení členskou schůzí pan Wilken Engelbrecht za zásluhy o navázání kontaktů s holandskými genealogy. Počet platících členů dosáhl v roce 1988 čísla 310, do tohoto počtu nejsou zahrnuti kolektivní členové, kteří běžně odebírají naše tisky; s nimi pak počet členů přesahuje číslo 400.

Spolupráce s jinými organizacemi:

V dubnu se uskutečnila v Olomouci další koordinační porada jednotlivých, obdobně zaměřených organizací v ČSR; o jejím průběhu byla již podána obšírnější zpráva v minulých číslech Zpravodaje. Druhá schůzka se tento rok již neuskutečnila pro naprosto nevyhovující termín (prosinec 1988).

Spolupráce s ostatními kluby zůstává na přibližně stejné úrovni jako v minulém roce; byly navázány kontakty s nově vzniklým klubem v Ústí nad Orlicí.

Díky přednáškovému cyklu „Vlastivěda a heraldika severomoravského kraje“ a „VGR 1828 - 1988“ byly navázány těsnější kontakty s odbornými pracovišti nejen v Čechách a na Moravě, ale i na Slovensku. Spolupráce se rozvíjela i s obdobně zaměřenými organizacemi v zahraničí.

Závěrem mi dovoluťe vyslovit dík vedení DK ROH VÍTKOVICE za umožnění činnosti, kde jsme dosáhli ty cíle, o nichž bylo hovořeno. Rád bych jménem výboru klubu i jménem svým poděkoval všem, kteří se zasloužili o dosažené výsledky, za jejich práci a dále těm, kteří se postarali jakoukoliv měrou o rozhojnění klubové knihovny. Rád bych z tohoto místa poděkoval také všem, kteří zaslali na adresu klubu svá blahopřání k Novému roku a popřál všem členům do roku 1989 hodně zdraví včetně osobních i badatelských úspěchů. Věřím, že letošní rok bude pro klub ještě úspěšnější a vedení KGHO udělá vše pro dobré jméno naší organizace.

Po skončení hodnotící členské schůze se sešel nově zvolený výbor na krátkou schůzku, kde byly jednotlivé referáty přiděleny následovně:

Předseda	Vladimír Markl
Místopředseda	Jiří Stibor
Jednatel	ing. Ivo Vrba
Hospodář	Jiří Palát
Knihovník a archivář	Karel Láska
Vedoucí redakční rady	PhDr. Karel Müller
Distribuce	Věra Stachovská
Kronika	Stanislav Mazurek
Člen výboru	Vladimír Kejla
Člen výboru	Miloslav Kroček
Člen výboru	MUDr. Vladimír Kulíšek

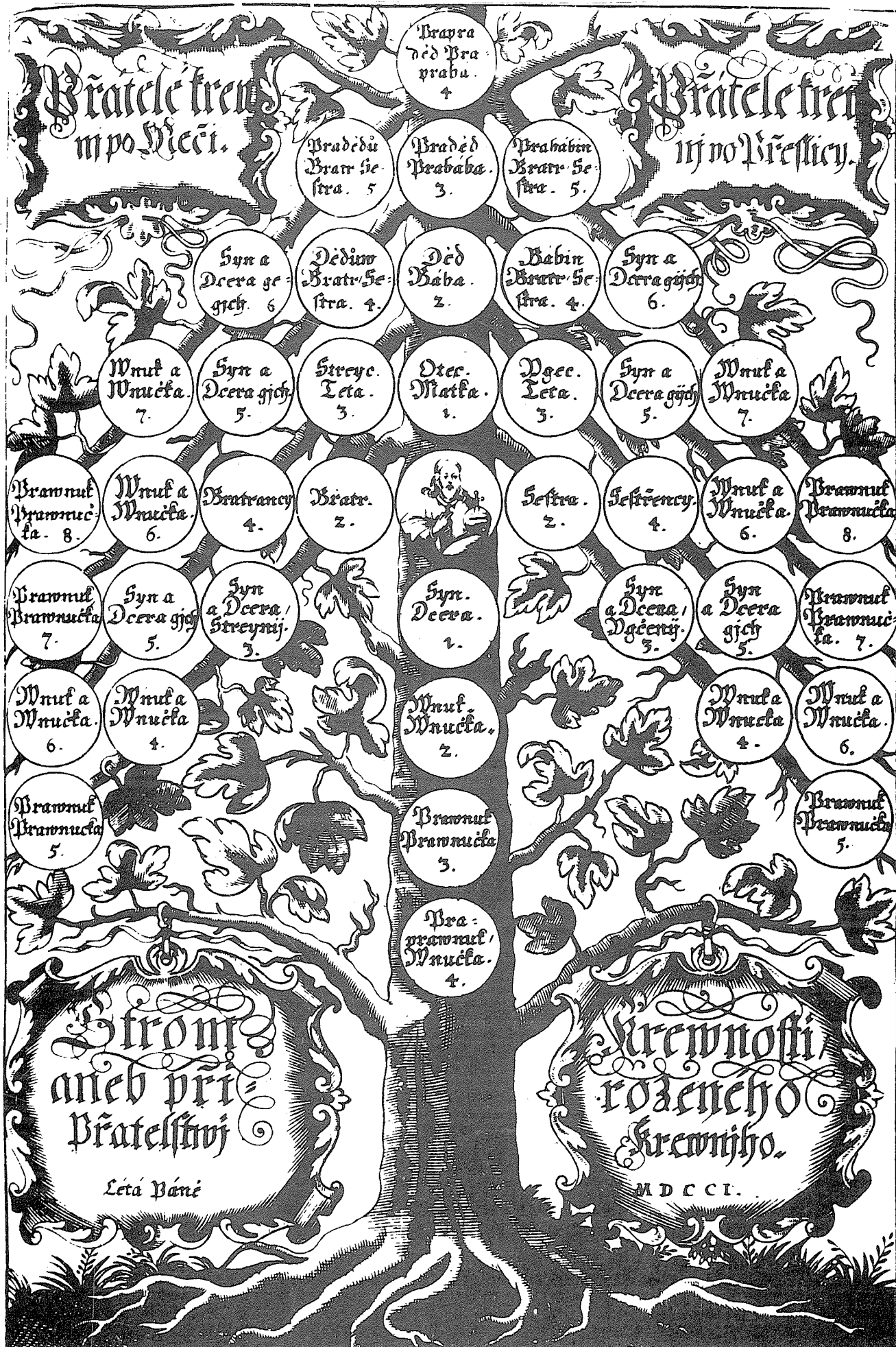
Naší jubilanti

Jubilea členů KGHO v I. pololetí roku 1989:

50 let:	Vlastislav Kuchař	23. 1.
	Ladislav Čadílek	28. 1.
	Antonín Martiník	15. 2.
	Rostislav Jeslík	6. 3.
	Josef Stařík	22. 3.
	MUDr. Jan Horák	21. 4.
	Jaroslava Rýdlová	29. 4.
	Václav Janata	4. 5.
55 let:	MUDr. Karel Polášek	14. 5.
	Karel Douša	22. 6.
60 let:	Rostislav Klemeš	29. 1.
65 let:	Vlastimil Kulich	1. 2.
	Jiřina Valíčková	21. 4.
	MUDr. Zdeněk Šebesta	29. 6.
70 let:	Karel Sedláček	10. 3.
	Jan Pchálek	14. 3.
	Josef Kubín	25. 5.
75 let:	Rudolf Burda	11. 4.

Blahopřejeme!

Redakce Zpravodaje se omlouvá všem svým čtenářům za značně opožděný tisk a expedici tohoto dvoučísla.

Anton von Maron (1733 - 1808)

Rakouský malíř - portrétista, poslední žák Rafaela Mengse, jehož sestru si také vzal za manželku. Navštěvoval akademii sv. Lukáše v Římě. Roku 1777 vyzdobil nástěnnými freskami vilu Negroni v blízkosti Říma.

Z jeho portrétů jsou nejznámější: manželka Leopolda II. s dětmi, rodina Marie Terezie, Josef II. v uniformě polního maršálka, vévoda z Gloucesteru, Jiří III. anglický.

Erb: Čtvrcený štít se středním štítkem zlatým, v něm na zeleném trávníku uherský šlechtic v modrém oblečení a čapce, v červených botách, s kožešinovým pláštěm přes ramena. V pravici drží červenou pětistou růži na stonku. V 1. modrém poli štítu zlatý hrozen se dvěma listy, ve 2. poli stříbrném vinařský nůž s červenou rukojetí, ve 3. stříbrném poli na zeleném trávníku přirozený keř se třemi červenými růžemi, ve 4. modrém poli zlatý lev s mečem nad hlavou. Korunovaná přilba s přikryvadly modro-zlatými a červeno-stříbrnými, v klenotu roste divý muž držící v pravici palmovou ratolest.

Literatura: C. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich, Wien 1867.

Kašpar Maria Šternberk (1761 - 1838)

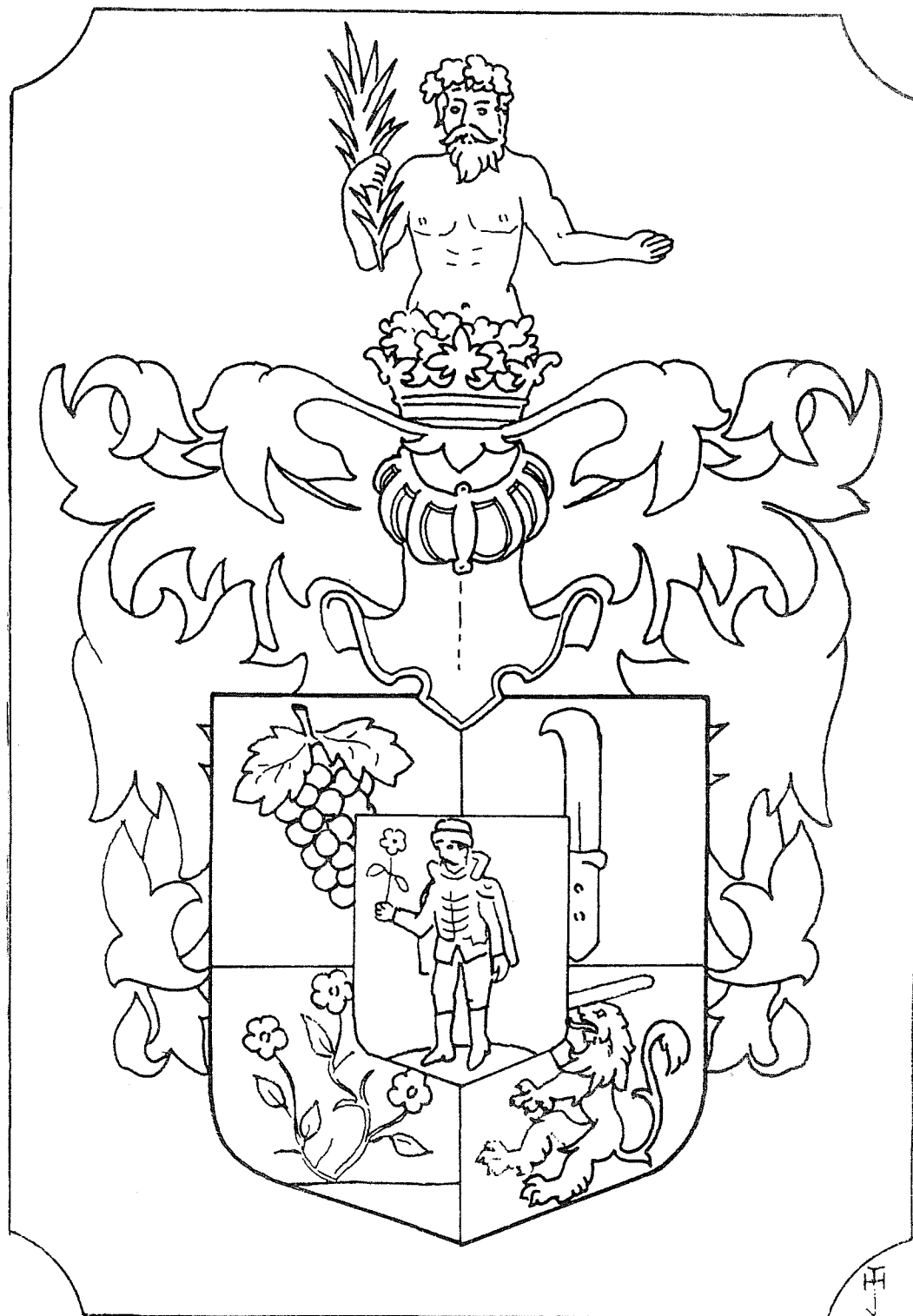
Český botanik z radnické větve původního českého panského rodu. Rodiči byli určeni pro duchovní stav; v letech 1785 - 1806 zastával místo kanovníka kapituly v Řezně. Setkání s hrabětem de Bray, tehdejší předsedou řezenské botanické společnosti v r. 1795 změnilo jeho život a Kašpar Maria se rozhodl vážně věnovat botanice. Podnikal četné exkurse, sbíral a studoval rostliny v Čechách, Německu a Rakousku, kam ho vedlo služební posláním. Na vědecké cestě do Paříže v roce 1804 se pod vlivem Humboldtovým rozhodl studovat paleobotaniku. V téže roce byl pověřen založením botanické zahrady v Řezně. Od r. 1806, kdy mohl zanechat politického úřadu, cestoval, hromadil sbírky a přednášel.

Roku 1808 smrt bratra Jáchyma mu přinesla majorát rodinného panství, kde hned zřídil zahradu a skleník u zámku Březiny. Po zničení zahrady v Řezně v době napoleonských válek přesídlil trvale do Čech, kde pak vydal velké dílo „Revisio Saxifragarum“ s krásnými ručně kolorovanými vyobrazeními lomikamenů. V letech 1818 - 1822 uskutečnil své největší organizační dílo - založení Národního muzea v Praze, jehož základem se staly Kašparovy sbírky a knihovna. Rovněž velký význam měly sjezdy německých přírodovědců v letech 1827, 1832, 1837, svolané právě na Šternberkův popud.

Po dokončení monografie lomikamenů vydal dvoudílné dějiny botaniky v Čechách a od r. 1820 v sešitech nejvýznamnější práci „Versuch einer geognostisch-botanischen Darstellung der Flora der Vorwelt“, prozrazující jeho velký přírodovědecký rozhled.

Erb: V modrém štítu zlatá osmihrotá hvězda. Táž hvězda v klenotu mezi dvěma modrými křídly, přikryvadla modro-zlatá.

Podle erbu na dobovém portrétu.

Adam Mickiewicz (1798 - 1855)

Polský básník, dramatik a publicista. Do literatury vstoupil romantickou básnickou sbírkou „Poesie I“, ve které zpracoval motivy lidové obraznosti, zvyků a myšlení do tragického rámce viny a trestu. O rok později vydal druhý svazek „Poesie II“, ve kterém představil básnickou poému s typickými představiteli romantických hrdinů, kteří se bouří proti společenským konvencím. Pod vlivem ruské literatury napsal rozsáhlou poému „Konrád Wallenrod“, prototyp boje proti národnímu útlaču. Roku 1829 odešel do exilu do Německa a Francie. Pod dojmem neúspěchu polského proticarského povstání vznikla básnická epopej „Pan Tadeusz“, obraz národního naturelu a tradice, sahající až na hranice kritického realismu. V dalších letech se literárně odmlčel, přednášel na universitě v Luzernu a Paříži, organizoval polské legie a po vypuknutí turecké války odešel na východ, aby pomáhal při organizaci bojových akcí. Zemřel na cholery.

Pocházel z rodiny erbu Nałęcz: V červeném štítu svázaná bílá stuha. Na korunované přilbě dva zlaté parohy, mezi nimi roste vousatý muž v červeném šatě, s hlavou ovázanou bílým šátkem. Přikryvadla červená a bílá.

Literatura: J. B. Rietstap: *Armorial général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason*. Gouda 1934.

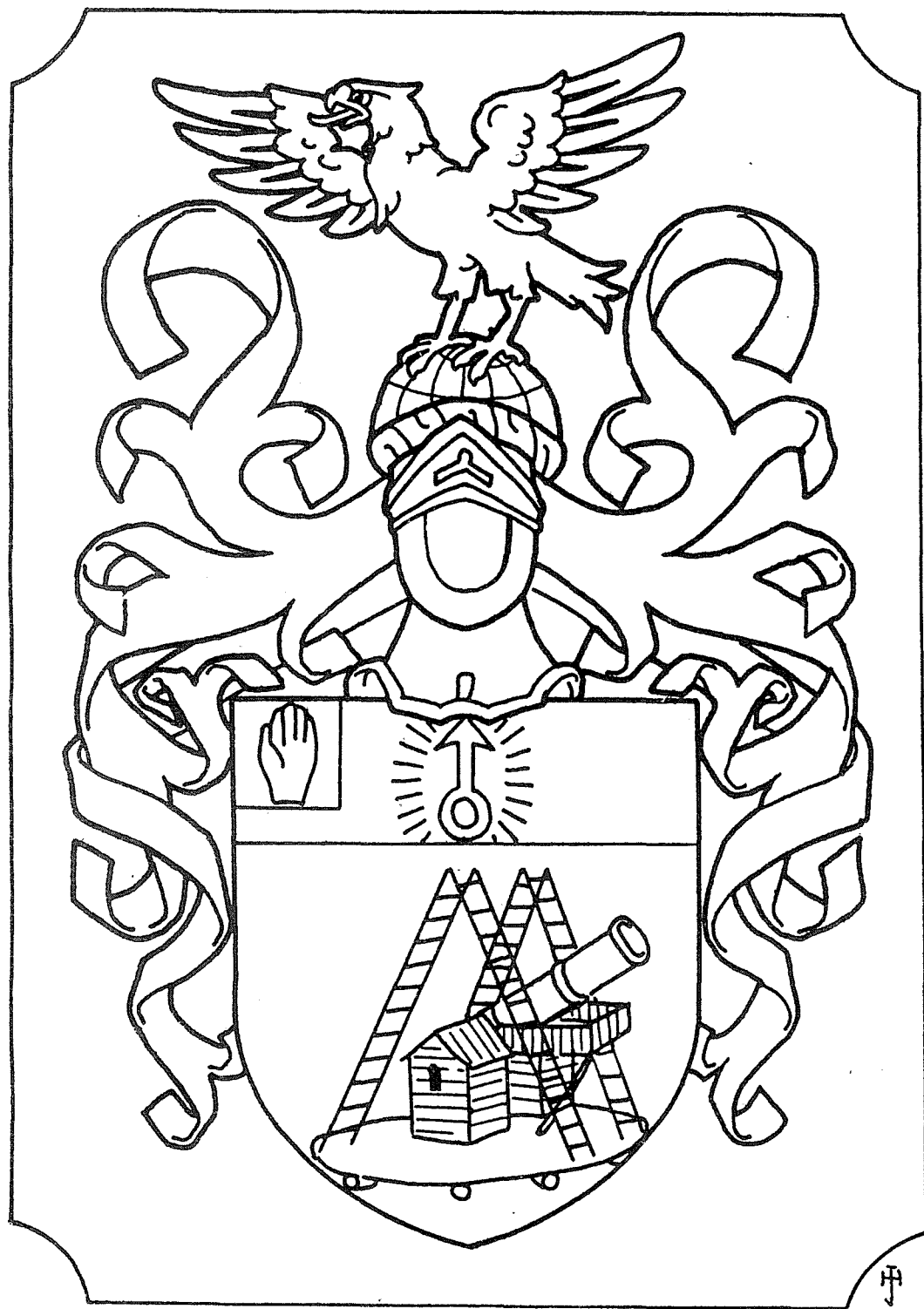
Frederick William Herschel (1738 - 1822)

Anglický astronom německého původu. Vynikl jako konstruktér mohutných dalekohledů, kterými systematicky zkoumal oblohu. Roku 1781 objevil planetu Uran a její dva satelity, dále dva satelity planety Saturn, studoval rotaci planet, zjistil množství dvojhvězd a mlhovin a našel vlastní pohyb sluneční soustavy.

Jeho syn John Herschel (1792 - 1871) objevil přes 3000 dvojhvězd a u některých potvrdil pomalý pohyb kolem společného těžiště. Sestavil 11 katalogů dvojhvězd a velký katalog mlhovin. Měřil též jasnost hvězd jižní polokoule a zkoumal jejich rozdělení na obloze. Mimo astronomie byl též průkopníkem fotografie a zavedl názvy negativ a pozitiv.

Erb podle varianty z roku 1838: Ve stříbrném štítu na zeleném návrší 40 stopový odrazový teleskop. V modré hlavě štítu zlatý zářící symbol planety Uran. Přikryvadla modrá a stříbrná, v klenotu část zeměkoule, na které stojí zlatá orlice. Devisa: COELIS EXPLORATIS.

Literatura: J. S. Burke: *A genealogical and Heraldic Dictionary of the Peerage and Baronetage of the British Empire*. London 1873.

Girolamo Savonarola (1452 - 1498)

Italský kazatel, náboženský a politický reformátor.

Jako 23-letý vstoupil do dominikánského řádu, roku 1491 se stal představeným kláštera ve Florencii. Svými kázáními proti uvolněným mravům získal obdiv a politický vliv. Příčiny počínajícího úpadku v Itálii spatřoval v papežství, církevní nádheře, zahálce a bohatství vládnoucích vrstev, což vše nelítostně pranýřoval. Pokoušel se o zavedení některých reforem. Jeho ambice vyvrcholily po vyhnání Medicejů v čase lidového povstání. Papež Alexander VI. mu nakonec zakázal kázat a r. 1497 ho exkomunikoval. Savonarola však ve své činnosti pokračoval, byl zatčen, postaven před soud a upálen na hranici.

Erb: ve zlatém štítu 3 přirození drozdi vedle sebe.

Literatura: J. B. Rietstap: *Armorial général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason*. Gouda 1934.

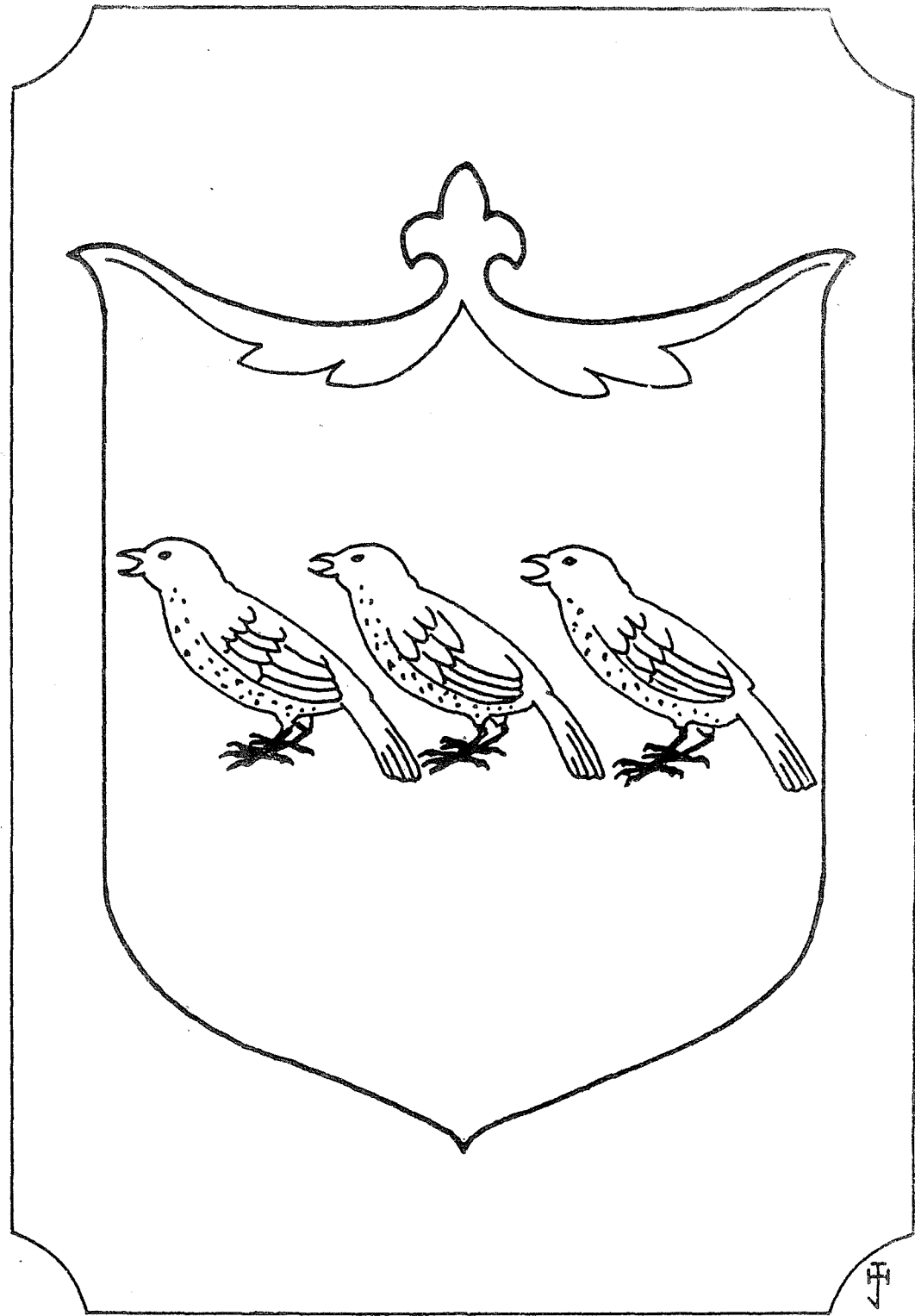
Karel Rokytanský (1804 - 1878)

Český patolog, nejvýznamnější vídeňský lékař poloviny 19. století. Studoval medicínu a filosofii v Praze, promoval roku 1824 ve Vídni. Jeho pracovitost byla obdivuhodná. Během své praxe ve Vídeňské městské nemocnici vykonal na 80 000 pitev, publikoval 400 odborných článků a sepsal 20 monografií, z nichž Učebnice patologické anatomie sloužila ještě v našem století. Popsal vrozené defekty srdeční přepážky, které ověřili teprve moderní kardiochirurgové, zabýval se zvláštnostmi trávicího traktu, soudním lékařstvím, roztřídil nemoci podle příčin a upřesnil lékařské názvosloví.

Byl dvorním radou, poradcem ministerstva školství, prezidentem akademie věd, soudním znalcem a doživotním členem panské sněmovny. Roku 1857 byl povýšen do šlechtického stavu a 20.5.1874 do stavu svobodných pánů.

Erb: Čtvrcený štít s černým středním štítkem, v něm na kosmém zlatém břevnu Aeskulapova hůl. V 1. a 4. zlatém poli černá orlice, ve 2. a 3. červeném stříbrný dvouocasý lev. Na štítu baronská koruna s korunovanou turnajskou přílbou s přikryvadly černo-zlatými a červeno-zlatými. V klenotu otevřená černá křídla, každé se dvěma zlatými hvězdami, mezi křídly Aeskulapova hůl. Štitonoši dva černo-zlatě dělení gryfové.

Literatura: *Österreichisches Wappenkalender* 1957. Wien.

Adelbert von Chamisso (1781 - 1838)

Německý lyrik a prosaik. Pocházel z francouzské šlechtické rodiny, která roku 1792 emigrovala do Německa. Chamisso bojoval v pruské armádě proti Napoleonovi, pak studoval medicínu a botaniku. V letech 1815 - 1818 se zúčastnil ruské polární expedice, kterou popsal v knize „Cesta kolem světa“. Od roku 1819 byl členem Berlínské akademie věd.

Jeho literární dílo bylo ovlivněno německou klasickou a romantickou poezií. Světovou slávu mu přinesl fantastický příběh „Podivuhodný příběh Petra Schlemihla“ o člověku, který prodal ďáblu svůj stín. V další básnické tvorbě se věnoval politické a sociální problematice doby („Žebrák a jeho pes“, „Stará pradelna“ aj.). Jeho básně byly často zhudebněny, zejména Schumannem.

Erb rodiny Chamisot de Boncourt: Ve stříbrném štítu dva přivrácené černé okřídlené spáry převyšující 5 (2, 1, 2) zelených jetelových lístků. Hraběcí koruna. Štítonoši dva přirození lvi.

Literatura: J. B. Rietstap: *Armorial général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason*. Gouda 1934.

George Stephenson (1781 - 1848)

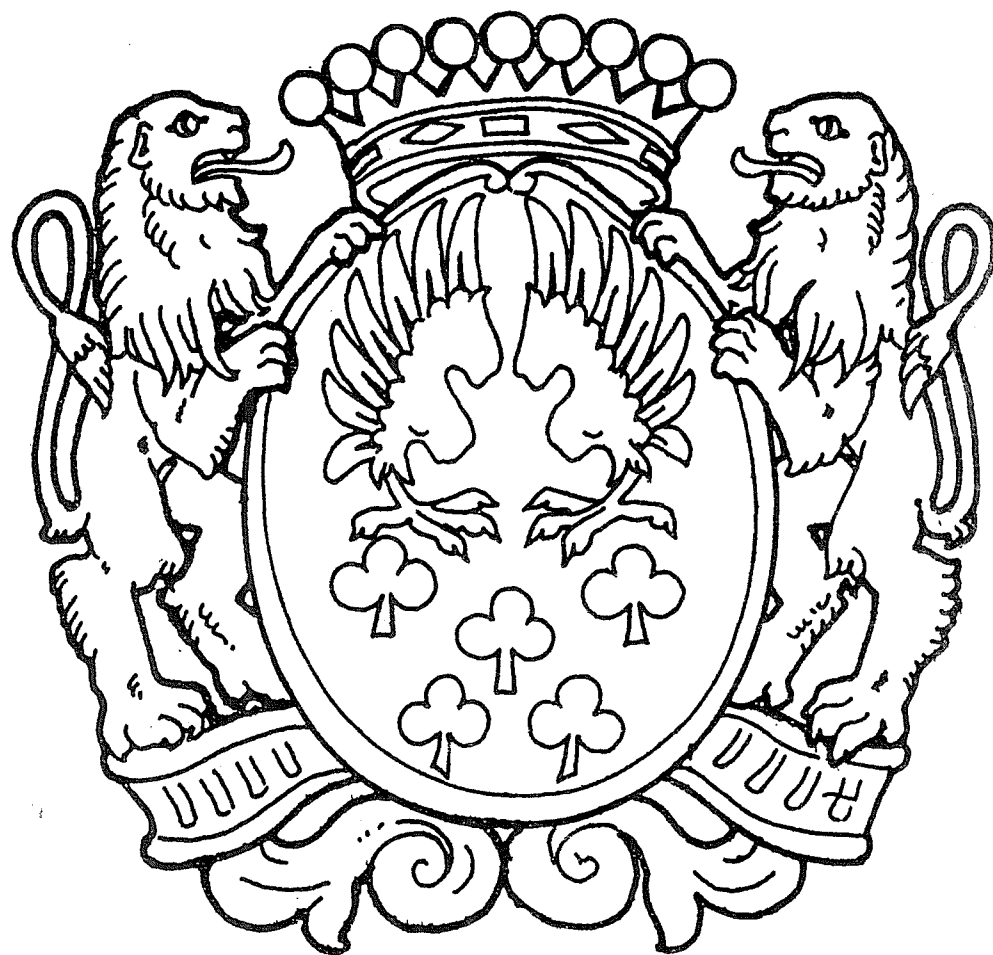
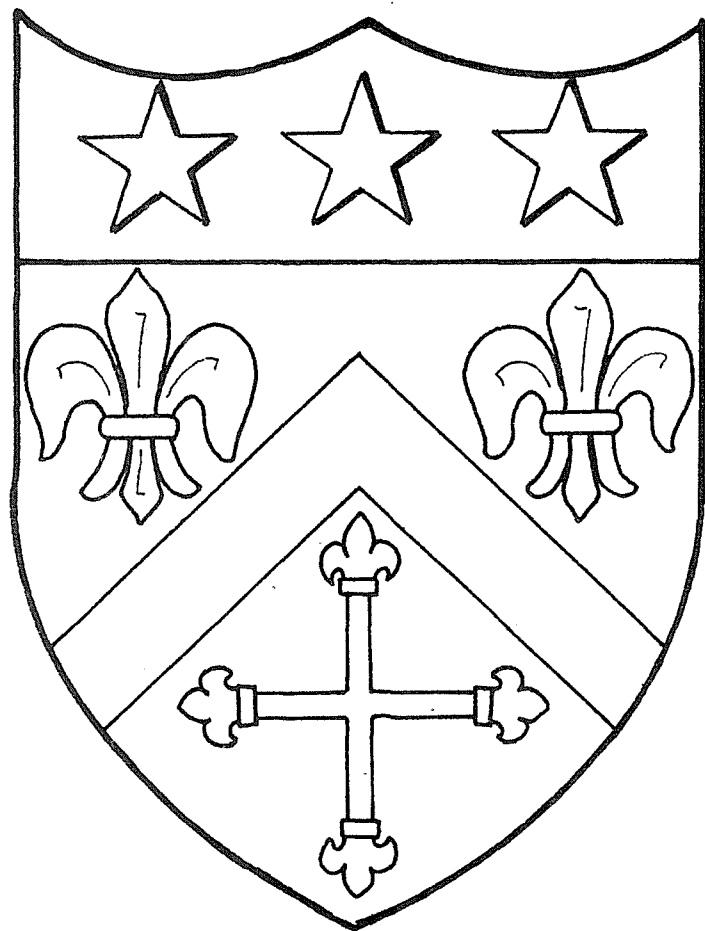
Anglický vynálezce, tvůrce moderní železniční dopravy. Byl samouk; v roce 1814 vybudoval první parní trakci sloužící přepravě nákladů na dole v Killingsworthu. Tam také jezdila první ze série jeho lokomotiv. Roku 1823 založil v Newcastleu první továrnu na lokomotivy, o dva roky později otevřel první meziměstskou trať k přepravě osob.

Stephensonovým životním dílem se stala železnice z Liverpoolu do Manchesteru (otevřena 1830), která teprve přesvědčila svět o budoucnosti tohoto typu dopravy. Stephenson náročnou stavbu řídil, projektoval však i většinu zařízení od výhybek přes signalizaci až po mosty a tunely. Zvítězil v soutěži o nejvhodnější typ lokomotivy. Na vzorové trati, podle níž se pak budovaly železnice všude na světě, jezdila nejprve legendární Raketa a pak zdokonalená Planeta. Stephenson nakonec pod koly vlastní lokomotivy zahynul.

Za své vynikající technické dílo byl r. 1831 povýšen do šlechtického stavu.

Erb: Stříbrný štít s modrou hlavou, v ní 3 stříbrné pětihrané hvězdy. Ve štítu snížená krokev provázená dole liliovým křížem, nahoře dvěma liliiemi - vše červené.

Literatura: C.A. Volborth: *Heraldry - Customs, Rules and Styles*. Poole 1981.

Karl Leiberich von Mack (1752 - 1828)

Rakouský generál. Roku 1770 vstoupil do armády a rychle postupoval:

r. 1789 byl plukovníkem, r. 1793 náčelníkem generálního štábu v Nizozemí, r. 1797 polním podmaršálkem. Roku 1791 byl povýšen do stavu svobodných pánů. Po míru v Campo Formio r. 1797 bylo mu svěřeno vrchní velení neapolského vojska proti Francouzům, jež porazil a obsadil Řím. Po uzavření příměří vypukla v Neapoli vzpoura a Mack byl nucen se uchýlit do francouzského tábo-
ra. Jako válečný zajatec byl dopraven do Paříže, odkud r. 1800 unikl. Roku 1805 stál opět v čele rakouských vojsk v Německu jako generál, byl však Francouzi poražen na Iľeře, zahnán do Ulmu, kde se o dva dny později vzdal s posádkou 23 000 mužů. Po propuštění na čestné slovo se vrátil do Rakouska, zde byl postaven před vojenský soud a odsouzen k smrti. Trest byl císařem změněn na 20-letý žalář, roku 1808 byl ale na přímluvu arcivévody Karla propuštěn. Roku 1819 byl omilostněn a dán na odpočinek jako polní podmaršálek.

Erb: Ve zlatém štítu černá orlice se zlatou zbrojí, která na prsou nese kolmo postaveného hada, 6x zatočeného. Na štítu koruna svobodných pánů, na ní turnajská korunovaná přilba s klenotem tří pštrosích per - zlaté, černé a zlaté. Přikryvadla černo-zlatá, štítonoši dva diví mužové hledící zpět.

Literatura: C. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich. Wien 1867.

Karel Chotek (1783 - 1868)

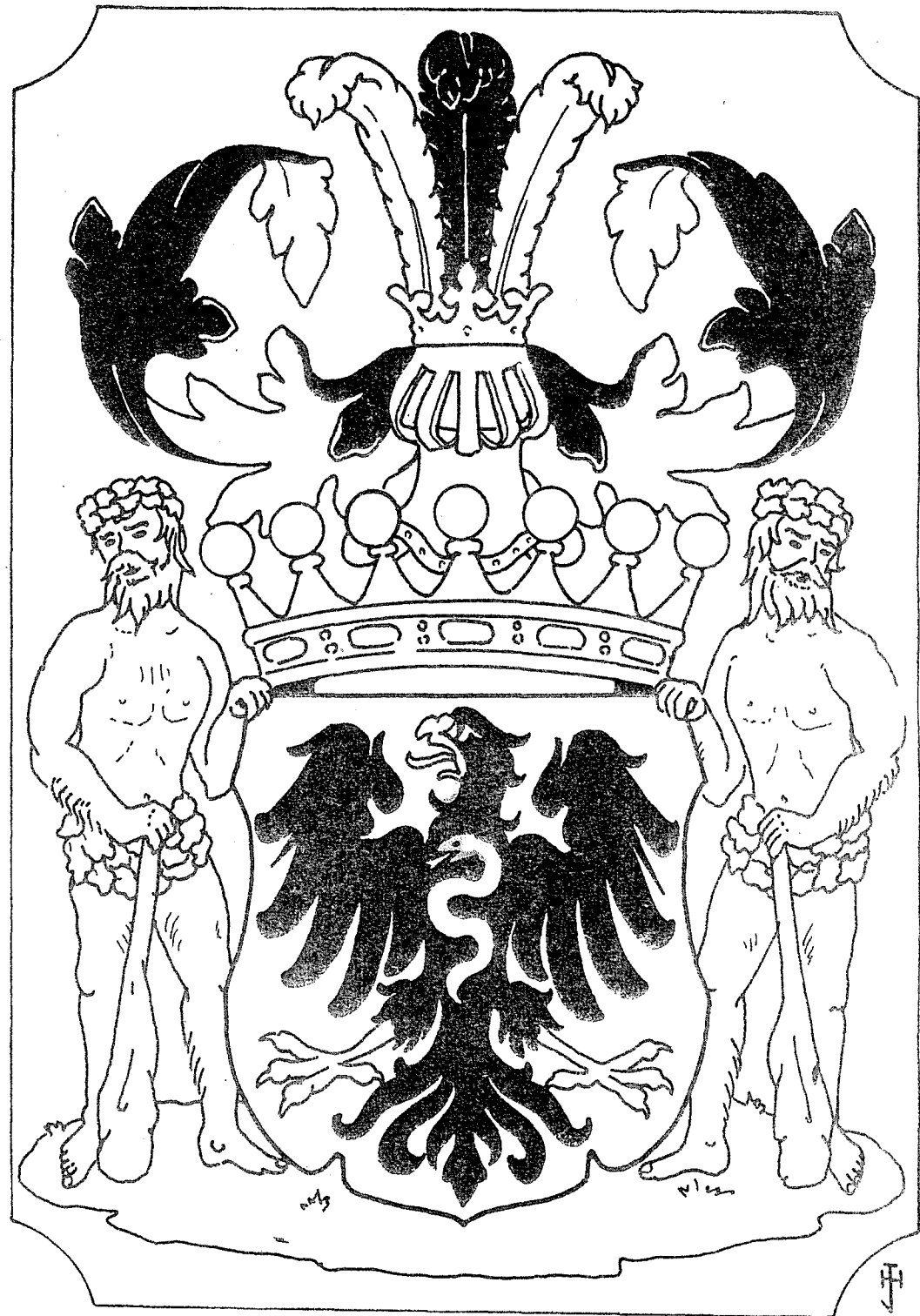
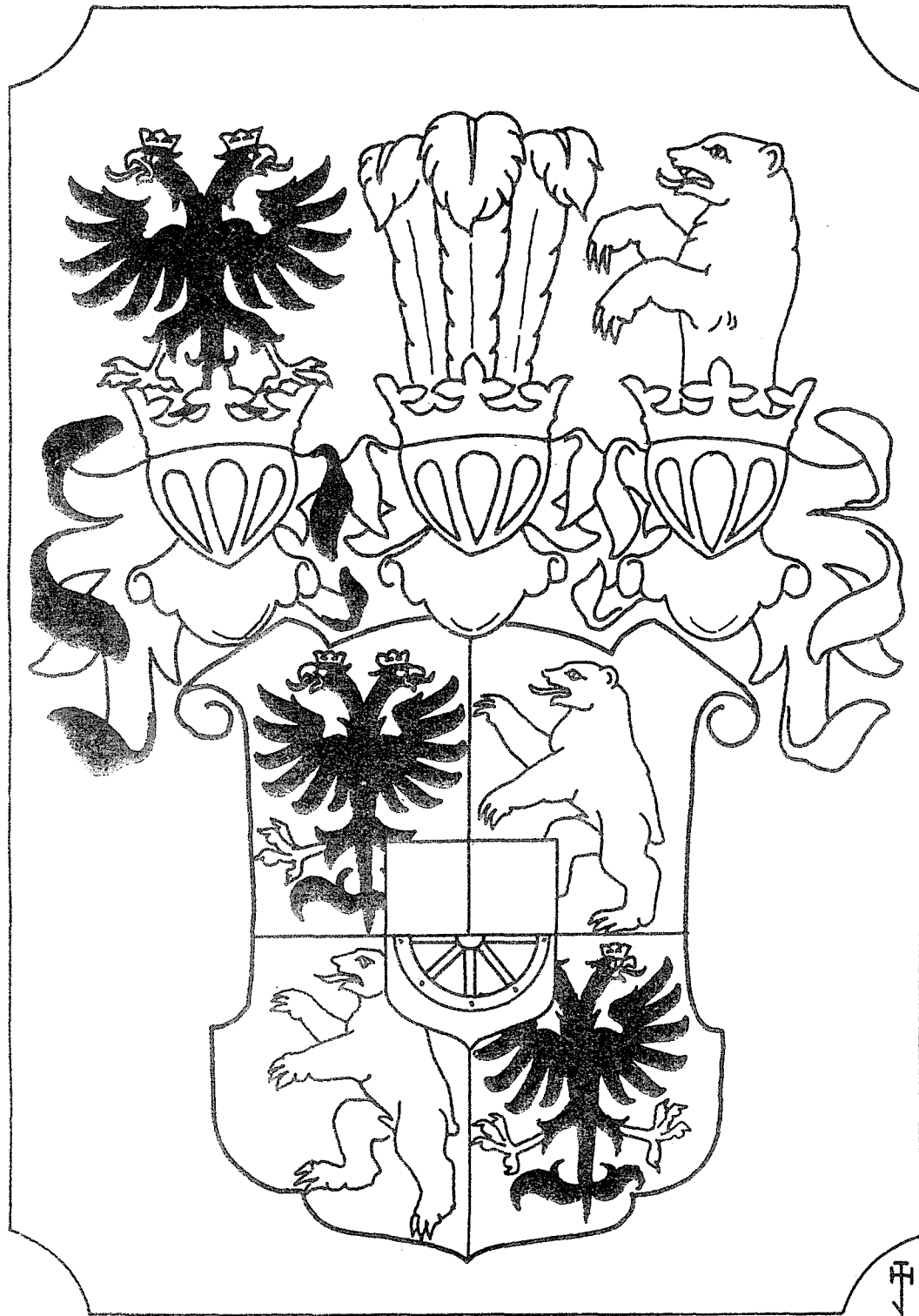
Český politik ze starého vladyckého, později hraběcího rodu. Zprvu byl gubernátorem rakouské Přímořské provincie v Terstu, kde stavěl silnice a majáky, zaváděl školy a působil blahodárně na rozvoj země. Roku 1818 byl jmenován zemským správcem v Tyrolsku. Roku 1826 ho povolal císař do Čech a jmenoval ho nejvyšším purkrabím království. V této funkci, poskytující značné možnosti, Chotek pokračoval ve stavbě komunikací. Zvláště v Praze byla zbudována silnice na Hrad a při jejím ústí založeny sady (obojí nesou Chotkovo jméno).

Za jeho podpory byl vybudován druhý pražský most, provedeny rozsáhlé úpravy nábřeží a zřízeny první mateřské školky. Zahájil také likvidaci pražských hradeb a na jejich místě zakládal parky. Podporoval české národní hnutí, České muzeum, vydávání Jungmannova slovníku i zavedení češtiny do vyšších škol.

Polepšený erb při povýšení rodiny do hraběcího stavu r. 1745:

Čtvrcený štít se středním štítkem děleným; horní půle polcena stříbrnočerveně, ve spodní červené půli stříbrný korbel. 1. a 4. pole zlaté s černým korunovaným orlem, 2. a 3. modré se zlatým medvědem. Na štítu 3 korunované přilby s klenoty: I. tři pštrosí pera - červené mezi stříbrnými, II. černý orel, III. rostoucí zlatý medvěd. Přikryvadla červeno-stříbrná, černo-zlatá a modro-zlatá.

Podle erbu na průčelí zámku Krásné Březno.

Fernando Alvarez de Toledo, vévoda z Alby (1508 - 1582)

Španělský vojevůdce a státník. V 16 letech vstoupil do vojska a zúčastnil se válek za Karla V. V 26 letech byl generálem a roku 1538 dosáhl hodnosti nejvyššího velitele císařského vojska. Získal neomezenou důvěru panovníka a v době jeho nepřítomnosti spravoval Španělsko. V padesátých letech bojoval v Itálii a krátký čas zastával úřad místokrále neapolského. Roku 1567 byl ustanoven generálním kapitánem v Nizozemí, kde nastolil hrůzovládu, již padly za obětí tisíce lidí. Nesnesitelný útisk a nová daňová opatření vedla nakonec ke vzpouře obyvatel, kteří za vedení Viléma Oranžského vytlačili španělská vojska ze země. Alba byl r. 1573 z armády propuštěn, roku 1580 se však znovu vrátil ke dvoru, aby velel vojsku táhnoucímu do války o portugalské dědictví. Po vojenském úspěchu se pokusil znovu nastolit podobný útisk jako v Nizozemí a panovník ho zbavil funkce.

Vévoda z Alby patřil k prastarému a významnému španělskému rodu, který vedl erb: Štít 5x dělený a 3x polcený stříbrno-modře. V klenotu rostoucí korunovaný anděl se zlatými křídly, oděný v šat šachovaný stříbrnomodře a držící latinský kříž stejných tinktur. Přikryvadla modrá a stříbrná. Devíza: DEO PATRUM NOSTRORUM.

Literatura: J. B. Rietstap: *Armorial général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason*. Gouda 1934.

Claude Louis Berthollet (1748 - 1822)

Francouzský vynálezce výbušnin. Pocházel ze Savojska. Byl profesorem chemie na École normal a na Polytechnice v Paříži. Za Napoleona se zúčastnil tažení do Egypta, kde si důkladně prohlédl tmnější ložiska natronu a snažil se vysvětlit podmínky jejich vzniku. Byl nositelem nejvyšších státních vyznamenání, jejich vrcholem bylo členství v komoře pairů. Z počátku byl přesvědčený, že sloučeniny vznikají slučováním prvků v libovolných poměrech; později uznal svůj omyl. Spolu s Lavoisierem uveřejnil „Méthode de nomenclature chimique“. Známé Bertholletovo třaskavé stříbro připravil zahříváním amoniakálního roztoku kysličníku stříbrného. Jeho vynálezem je i bílý prach (směs cukru a chlorečnanu draselného), který vybuchuje třením nebo zahřátím. Zabýval se i složením amoniaku, kyanovodíku a chloru, který mylně pokládal za sloučeninu, a první jej navrhl použít k bělení.

Hraběcí stav císařství obdržel 19. 5. 1809. Erb: Štít dělený, horní polovina polcena, vpravo v modři stříbrná chemická křivule, vlevo v červení zlatý ibis. Dolní polovina červená se zlatým pravým horním růžkem. Na štítu hraběcí čapka podšitá obráceným hermelínem s 5 stříbrnými pery, z ní splývají zlaté listy.

Literatura: J. B. Rietstap: *Armorial général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason*. Gouda 1934.

